

VASKI-KIRJASTOJEN LUETTELOINTIYHTEISTYÖ: MAHDOLLISUUDET JA ONGELMAT

Maija Honkonen

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja interak-
tiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO, Informaatiotieteiden yksikkö

Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media

HONKONEN, MAIJA: Vaski-kirjastojen luettelointiyhteistyö: mahdollisuudet ja ongelmat

Pro gradu -tutkielma, 58 s., 2 liites.

Lokakuu 2015

Tämä tutkimus käsittelee Vaski-kirjastojen alueellista luettelointiyhteistyötä. Tutkimuksen kohteena ovat Vaskin keväällä 2012 tapahtuneen laajenemisen ja järjestelmänvaihdon sekä samalla käyttöön tulleen uuden luettelointiformaatin mukanaan tuomat mahdollisuudet ja ongelmat sekä vaikutukset luettelointia tekevän kirjastohenkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin. Ajallisesti tutkimus käsittelee ensimmäistä vuotta Vaskin laajenemisen jälkeen. Tutkielmalla ei ole erityistä teoreettista viitekehystä vaan tutkielman kysymyksenasettelu on käytännönläheinen. Tutkimusaineisto kerättiin haastatteleamalla kymmentä Vaskin luettelointia tekevää työntekijää keväällä 2013. Haastattelut analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Enemmistö haastatelluista koki, että yhteistyö on luetteloinnin kannalta enemmän positiivinen kuin negatiivinen asia. Alueellisen yhteistyön positiivisia vaikutuksia ja mahdollisuuksia ovat ajansäästö, tukiverkosto ongelmatapauksissa, aineiston saaminen nopeammin asiakkaiden käyttöön ja luettelointitietojen parempi laatu. Tulevaisuudessa mahdollisuuksia voisivat olla yhä laajemmat yhteisluettelot ja -järjestelmät sekä keskitäminen ja erikoistuminen.

Alueellisesta yhteistyöstä, järjestelmänvaihdoksesta ja uudesta luettelointiformaatista aiheutuneita ongelmia olivat virheiden pelko, epätietoisuus ja epäselvyydet ongelmatilanteissa sekä tiedottamisessa, luetteloinnin automatisoituminen ja luettelointiosaamisen väheneminen sekä konversioista periytyneet tuplatietueet ja vanhat virheet luettelointitiedoissa, luetteloinnin hitaus, aiempaa enemmän käsityötä vaativa formaatti ja enemmän virheitä salliva järjestelmä sekä ylipäättään puutteellinen osaaminen. Ongelmien taustalla vaikuttavat myös tottumattomuus yhteistyöhön ja erilaiset käytännöt, luetteloiden fyysinen etäisyys sekä järjestelmän keskeneräisyys. Ongelmia voidaan korjata palautteen ja keskustelun, luettelointiohjeiden ja -pohjien, koulutuksen sekä tiiviimmän yhteistyön ja luetteloinnin keskittämisen avulla.

Osaamistarpeita ovat vähentäneet osaamisen jakaminen ja yhteiset käytännöt, luettelointityön ja luettelointiosaamisen väheneminen, ongelmien siirtäminen muille, yksittäisten toimijoiden päätäntävällän väheneminen sekä valmiina tulevat luettelointitiedot. Osaamistarpeita ovat lisänneet yhteistyön aiheuttamat muutokset työssä, uudet käytännöt sekä se, että monia luettelointiin liittyviä asioita on opeteltava uudestaan uuden järjestelmän ja formaatin myötä.

Avainsanat: haastattelututkimus, kirjastojärjestelmät, luettelointi, yhteistyö, yleiset kirjastot

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	KIRJASTOJEN YHTEISTYÖ	2
2.1	Kirjastojen yhteistyö Suomessa.....	2
2.1.1	Yleisten kirjastojen yhteistyö	2
2.1.2	Kirjastojen luettelointiyhteistyö	5
2.1.3	Kirjastojen järjestelmäyhteistyö	8
2.2	Vaski-kirjastojen yhteistyö	12
3	TUTKIMUSASETELMA	17
3.1	Tutkimusongelmat	17
3.2	Tutkimusaineisto	18
3.3	Tutkimusaineiston analyysimenetelmä.....	20
4	TUTKIMUSTULOKSET	23
4.1	Alueellisen yhteistyön mahdollisuudet.....	23
4.1.1	Alueellisen yhteistyön mahdollisuudet tähän mennessä	23
4.1.2	Alueellisen yhteistyön mahdollisuudet tulevaisuudessa	27
4.2	Alueellisen yhteistyön sekä järjestelmänvaihdon ja uuden luettelointiformaatin aiheuttamat ongelmat.....	29
4.2.1	Alueellisesta yhteistyöstä aiheutuneet ongelmat	29
4.2.2	Järjestelmänvaihdoksesta ja uudesta luettelointiformaatista aiheutuneet ongelmat	35
4.2.3	Alueellisen yhteistyön sekä järjestelmänvaihdon ja uuden luettelointiformaatin aiheuttamien ongelmien mahdolliset syyt	39
4.2.4	Alueellisen yhteistyön, järjestelmänvaihdon ja uuden luettelointiformaatin aiheuttamien ongelmien korjaaminen.....	42
4.3	Vaikutukset henkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin	43
4.3.1	Yhteistyön laajenemisen vaikutukset työhön ja osaamistarpeisiin.	44
4.3.2	Järjestelmänvaihdon ja uuden luettelointiformaatin vaikutukset työhön ja osaamistarpeisiin	46
5	LOPUKSI	52
	LÄHTEET	56

LIITE

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus käsittelee Vaski-kirjastojen alueellista yhteistyötä luetteloinnin alueella. Tutkielman kohteena on erityisesti Vaskin laajenemisen, järjestelmänvaihdoksen ja uuden luettelointiformaatin vaikutus luettelointia tekevän kirjastohenkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin. Vaski laajeni keväällä 2012 ja samalla siellä otettiin käyttöön uusi kirjastojärjestelmä Axiell Aurora. Vaskiin vuonna 2012 liittyneissä kunnissa oli aiemmin kirjastojärjestelmänä ATP Origo ja vanhoissa Vaski-kunnissa puolestaan PallasPro, mistä syystä Origo-kunnat liittyivät mukaan Vaskiin vasta järjestelmänvaihdoksen yhteydessä. Tutkimushaastattelut toteutettiin keväällä 2013, joten ajallisesti tutkimus käsittelee ensimmäistä vuotta Vaskin laajenemisen jälkeen.

Pian laajenemisen jälkeen Vaskissa valmistui kokoelmaselvitysprojekti, jonka tavoitteena oli luoda kokonaiskuva Vaski-kirjastojen kokoelmista. Kokoelmatyön tutkimukselle Vaskin kontekstissa ei näin ollen näyttänyt enää olevan varsinaista tarvetta. Tarpeellisemmalta ja myös henkilökohtaisesti kiinnostavalta sen sijaan vaikutti tutkia Vaskin yhteisiä luettelointikäytäntöjä ja luettelointiyhteistyötä. Olin itsekin mukana Vaskin laajenemisprosessissa, sillä työskentelin tuolloin kirjastovirkailijana Kaarinan kaupunginkirjastossa. Vaski valikoituikin tutkimuskohteeksi osittain sen tuttuuden vuoksi.

Vaskissa toimii kuvailuryhmä (vuoden 2013 alkuun asti ryhmän nimi oli luettelointiryhmä), joka suunnittelee ja koordinoi Vaski-kirjastojen luettelointiyhteistyötä. Kuvailuryhmä toimi aiemmin osana Asiakkaan kirjasto -projektia ja on nyt yksi Vaskin yhteisten tehtävien organisointia varten toimivista ryhmistä. Toivon, että tutkielmastani on konkreettista apua Vaskin tai muiden kirjastokimppojen luettelointikäytäntöjen kehittämiseen, vaikka haastattelujen toteuttamisen ja tutkimuksen valmistumisen välillä onkin kulunut useampi vuosi.

Tutkimuksen luvussa kaksi käsitellään kirjastojen yhteistyötä, etenkin yleisten kirjastojen yhteistyötä ja kirjastojen luettelointiyhteistyötä Suomessa sekä Vaski-kirjastojen yhteistyötä. Luvussa kolme esitellään tutkimusasetelma eli tutkimusongelmat ja tutkimuksen toteuttaminen. Luvussa neljä esitellään tutkimuksen tulokset ja luku viisi koostuu tutkielman loppupäätelmistä.

2 KIRJASTOJEN YHTEISTYÖ

Yleisten kirjastojen yhteistyö on ollut leimallisesti suomalainen ilmiö. Kirsti Kekin (2003, 13) mukaan ”ulkomaalaiset jaksavat hämmästellä suomalaisia kimpapakirjastoja ja sitä miksi Suomessa on tällaisia kimppoja, vaikka virallisia alueellisia rakenteita on runsaasti”. Yleisten kirjastojen yhteistyötä on Suomessa tuettu hallinnollisesti esimerkiksi Opetusministeriön toimesta (Kekki 2003, 14). Myös Kirjastolaissa (4.12.1998/904, 4§) todetaan, että

Yleinen kirjasto toimii yhteistyössä muiden yleisten kirjastojen sekä tieteellisten kirjastojen ja oppilaitoskirjastojen kanssa osana kansallista ja kansainvälistä kirjasto- ja tietopalveluverkkoa.

Tässä luvussa käsitellään tutkielman empiirisen osion taustoittamiseksi kirjastojen yhteistyötä. Ulkomaisia esimerkkejä kirjastojen yhteistyöstä, etenkin yleisiin kirjastoihin ja luettelointiin liittyen, on vähän. Tutkimuksessa keskitytäänkin suomalaisten kirjastojen yhteistyöhön ja erityisesti yleisiin kirjastoihin sekä kirjastojen luettelointi- ja järjestelmäyhteistyöhön. Luvussa 2.1 luodaan ensin yleiskatsaus yleisten kirjastojen yhteistyöhön Suomessa ja tämän jälkeen käsitellään tarkemmin kirjastojen luettelointi- ja järjestelmäyhteistyötä. Luvussa 2.2 puolestaan tarkastellaan erityisesti Vaski-kirjastoja ja niiden yhteistyötä.

2.1 Kirjastojen yhteistyö Suomessa

Tämän luvun aiheena on yleisten kirjastojen yhteistyö Suomessa. Luvussa 2.2.1 esitellään yleisemmin Suomen yleisten kirjastojen yhteistyötä, luvussa 2.2.2 suomalaisten kirjastojen yhteistyötä nimenomaan luetteloinnin ja luvussa 2.2.3 kirjastojärjestelmien saralla.

2.1.1 Yleisten kirjastojen yhteistyö

Vuonna 2011 Suomessa oli yhteensä 837 yleistä kirjastoa, joista 308 oli pääkirjastoja ja 487 lähikirjastoja. Vuonna 2014 kirjastojen määrä oli vähentynyt 790:een, pääkirjastoja oli tuolloin 291 ja lähikirjastoja 465. Varsinais-Suomessa kirjastoja oli vuonna 2011 yhteensä 88 ja vuonna 2014 enää 80 kappaletta. Pääkirjastojen määrä, 28, oli pysynyt samana, mutta lähikirjastot olivat vähentyneet viidellä vuoden 2014 määrän ollessa 52.

Varsinaissuomalaisista kirjastoista Vaski-kirjastoihin kuuluu 17 kuntaa ja yhteensä 42 kirjastoa. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015.) Yleisten kirjastojen määrä on viime vuosina vähentynyt muun muassa kuntaliitosten vuoksi.

Helsingin kaupunginkirjasto on vuodesta 1981 toiminut yleisten kirjastojen keskuskirjastona. Valtioneuvoston asetus kirjastoista (6.6.2013/406, 1§) määrittelee yleisten kirjastojen keskuskirjaston tehtäviksi:

- 1) kehittää ja tarjota yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa kirjasto- ja tietopalvelujen järjestämisessä tarpeellisia palveluja ja työmenetelmiä;
- 2) edistää yleisten kirjastojen keskinäistä sekä yleisten kirjastojen, korkeakoulukirjastojen ja muiden kirjastojen välistä yhteistoimintaa;
- 3) ylläpitää ja kehittää harvinaisia kieliä äidinkielenään puhuvien tarvitsemia kirjastopalveluja;
- 4) kehittää yleisten kirjastojen valtakunnallista kaukopalvelutoimintaa yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa; sekä
- 5) suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovitut muut tehtävät.

Yleisten kirjastojen keskuskirjaston lisäksi 18 yleistä kirjastoa toimii *maakuntakirjastona*. Maakuntakirjaston tehtäviin kuuluu Valtioneuvoston asetuksen kirjastoista (6.6.2013/406, 2§) mukaan:

- 1) kehittää toiminta-alueitaan koskevia verkko- ja tietopalveluja;
- 2) perehdyttää toiminta-alueensa kirjastojen henkilöstöä kirjastotyön uusiin toimintamuotoihin ja kehittämishankkeisiin;
- 3) toteuttaa yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa yleisten kirjastojen alueellisia ja valtakunnallisia kehittämishankkeita;
- 4) tukea ja kehittää toiminta-alueensa yleisten kirjastojen tieto- ja kaukopalvelua sekä kirjastoaineiston muuta välitystä;
- 5) edistää toiminta-alueensa kirjastojen yhteistyötä; sekä
- 6) suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovitut muut tehtävät.

Maakuntakirjastotoiminta määriteltiin alun perin vuoden 1961 kirjastolaissa. Maakuntakirjastot saavat valtion rahoitusta alueellisten tehtävien hoitoon, mutta niillä ei ole määräysvaltaa alueensa kirjastoihin. (Kekki 2013, 224.) Ensimmäisenä kirjastona maakuntakirjasto-oikeudet sai Joensuun kaupunginkirjasto vuonna 1962 (Mäkinen 2009, 411). Varsinais-Suomen maakuntakirjastona toimii Turun kaupunginkirjasto. Vuodesta 2003

Suomessa on toiminut myös yleisten kirjastojen neuvosto, jonka tehtävänä on maakuntakirjastojen ja keskuskirjaston välisen toiminnan koordinointi sekä kaikkien yleisten kirjastojen yhteistyön ja vuorovaikutuksen edistäminen (Heinisuo, Koskela & Saine 2004, 49–50).

Kirjastolain (4.12.1998/904, 3§) mukaan ”Kunta voi järjestää kirjasto- ja tietopalvelut itse taikka osittain tai kokonaan yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai muulla tavoin”. *Kirjastokimppa* on melko vakiintunut termi kuvaamaan yleisten kirjastojen – ja myös muiden toimijoiden – vapaaehtoisuuteen perustuvaa sekä kunta- ja hallintorajat ylittävää seutuyhteistyötä. *Seutukirjastolla* taas tarkoitetaan yleensä kirjastokimppaa tiiviimpää yhteistyötä, jossa mukana olevilla kirjastoilla on yhteinen hallinto ja rahoitus. (Kekki 2003, 13; Heinisuo ym. 2004, 53.) 2000-luvun puolivälissä 80 % yleisistä kirjastoista kuului johonkin kirjastokimppaan (Suomen kuntaliitto 2005, 40). Vuonna 2009 26 kunnassa järjestettiin kirjastopalveluja seutukirjastomallilla tai kuntien yhteisellä kirjastolaitoksella (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 33).

Jo vuoden 1986 kirjastolaissa todettiin, että kahdella tai useammalla kunnalla voi olla yhteinen kirjastolaitos tai kunta voi sopia kirjastotoimen järjestämisestä osittain yhteistoiminnassa toisen kunnan kanssa. Vielä 1980-luvulla kuntien yhteisiä kirjastoja ei kuitenkaan perustettu. Kirjastokimppoja alkoi syntyä Suomeen 1990-luvun alussa, yleensä yhteisen kirjastojärjestelmän hankinnan myötä. Kirjastomäärärahojen leikkaukset laman aikana kannustivat kirjastoja yhteistyöhön myös aineistohankinnoissa. Opetusministeriö rahoitti yhteistyötä tukemalla etenkin kirjastojen seudullisia hankintoja. Kimppojen syntymistä helpotti ja nopeutti myös kirjastojen aiempi alueellinen yhteistyö. Yhteistyön tavoitteena on alusta alkaen ollut laadukkaiden ja yhdenvertaisten kirjastopalvelujen turvaaminen myös pienemmissä kunnissa. Yhteistyön voidaankin katsoa käytännössä pelastaneen kirjastopalvelut pienissä ja syrjäisemmissä kunnissa. (Kekki 2003, 13; Kekki 2013, 90–92.)

Kirjastokimppat syntyivät siis kirjastojen yhteisen kirjastojärjestelmän ympärille ja kirjastokimppan edellytyksenä voidaankin pitää yhteistä kirjastojärjestelmää. Yhteisen aineistorekisterin ohella kimppojen yhteistyö laajeni pian myös seutulainapalveluihin. Myös luettelointiyhteistyö oli olennainen osa kirjastojärjestelmäyhteistyön kehitystä jo 1990-luvulla. (Kekki 2003, 13; Kekki 2013, 91, 126.) Kirjastojärjestelmäkimppojen aineisto voi olla yhteisen varausjonon alla ja palautettavissa ilmaiseksi mihin tahansa

kimpan kirjastoista kuten Vaskissa. Toisissa kimpoissa oman kunnan sisäisten varausten ohella aineistoon on mahdollista tehdä myös seutuvarauksia, kuten esimerkiksi Tampereen seudun Piki-kirjastoissa. Kirjastojärjestelmän ympärille muodostunutta kimppaa löyhempi yhteistyömuoto on yhteinen verkkokirjasto. Esimerkiksi Kaarinan ja Paimion kaupunginkirjastoilla oli ennen Vaskiin liittymistä yhteinen verkkokirjasto, mutta omat kirjastojärjestelmänsä.

Vuoden 2007 alussa toimintansa aloittanut Joensuun seutukirjasto oli Suomen ensimmäinen varsinainen seutukirjasto. Siihen kuului alun perin seitsemän kuntaa: Eno, Joensuu, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu, Polvijärvi ja Pyhäselkä, joista Eno ja Pyhäselkä liittyivät vuonna 2009 Joensuuhun. Joensuun seutukirjastomallissa kunnat ostavat kirjastopalvelut seutukirjastolta ja kirjaston hallinto on keskitetty Joensuuhun. Jokaisen kunnan kirjastoilla on edelleen omat johtajansa, mutta käytännössä seutukirjastosta vastaa Joensuun kirjastotoimenjohtaja ja seutukirjasto toimii Joensuun kulttuuri-, liikunta- ja nuorisolautakunnan alaisuudessa. Seutukirjastolla on yhteinen budjetti, josta eri kunnankirjastojen määrärahat jaetaan asukasluvun ja lainauslukujen perusteella. Seutukirjastomalli tuottaa kunnille säästöjä poistamalla päällekkäisyyksiä esimerkiksi hallinnon keskittämisen ja yhteishankintojen avulla. Asiakkaan näkökulmasta seutukirjasto ei juuri eroa kirjastokimpoista. Joensuun seutukirjastossa on yhteinen aineiston varausjono ja yhtenäistetyt käytösäännöt, mutta niin on esimerkiksi Vaski-kirjastoissakin. (Haasio 2007, 18.)

2.1.2 Kirjastojen luettelointiyhteistyö

Esimerkki varhaisesta luettelointiyhteistyöstä Suomessa on Kirjastoseuran Myyntikeskuksen (vuodesta 1962 eteenpäin Kirjastopalvelu Oy) 1950-luvun alussa aloittama keskitetty luettelointi ja painettujen luettelokorttien välittäminen yleisille kirjastoille. Luettelokorttien välitystä oli yritetty aiemmin jo 1910- ja 1930-luvuilla, mutta molemmat yritykset kaatuivat liiallisiin painokustannuksiin. Vuonna 1952 kortteja tilasivat kuitenkin jo lähes kaikki kaupunginkirjastot. Kirjastolehdestä julkaistiin luetteloa kirjoista, joista oli saatavilla luettelokortteja, ja kortteja oli mahdollista tilata joko yksittäin tai vuositilauksena. Luettelointia tehtiin kouluhallituksen kirjastotoimistossa Arvostelevan kirjaluettelon ohessa ja sen pohjalta. Luettelokorttipalvelun ongelmana oli etenkin se, ettei kouluhallituksen kirjastotoimistolla ollut vapaakappaleoikeutta, joten kaikkia julkaisuja ei automaattisesti saatu luetteloitavaksi ja esimerkiksi pienten kustantamoiden

kirjoista ei yleensä tuotettu lainkaan kortteja. Lisäksi kirjastot joutuivat usein odottamaan luettelointikortteja, sillä iso osa niistä saapui myöhemmin kuin kortissa kuvailtu kirja. Luettelokorttipalvelu uudistui vuoden 1979 alussa. Järjestelmän puutteita korjattiin, mutta samalla myös korttien hinta nousi ja sen myötä palvelun käyttö väheni huomattavasti. (Sipilä 1991, 29–33; Sonkkila & Tammilehto 1990, 56–65; Strömberg 1978, 62–68.) Luettelokorttien välityksessä ei ollut varsinaisesti kyse yleisten kirjastojen yhteistyöstä, vaan Kirjastoseuran yleisille kirjastoille tarjoamasta maksullisesta palvelusta.

1970-luvun alkuun asti Suomen tieteellisillä kirjastoilla oli kaikilla omat luettelointitansa. Yleisissä kirjastoissakin noudatettiin yhtenäisiä luettelointisääntöjä vain periaatteessa ja luettelointiyhteistyö oli lähinnä Kirjastopalvelun välittämien luettelokorttien käyttöä. (Sipilä 1991, 1.) Suomessa hyväksyttiin yhteiset luettelointisäännöt tieteellisille ja yleisille kirjastoille vuonna 1972. 1970-luvun alussa aloitettiin myös tieteellisten kirjastojen atk-suunnittelu, jonka tavoitteena oli luoda atk-pohjainen kokonaisjärjestelmä tieteellisille kirjastoille ja mahdollistaa myös kansallisbibliografian toteuttaminen. Hanke ei puutteellisten määrärahojen vuoksi kuitenkaan edennyt suunnitelmien mukaan. 1970-luvun puolivälissä tavoitteeksi asetettiin myös yleisille kirjastoille suunnatun hankinta- ja luettelointijärjestelmän luominen. Toiveena oli, että luettelointi voitaisiin tehdä yhdessä paikassa kaikkia yleisiä kirjastoja varten, ja keskitetty luettelointijärjestelmä mahdollistaisi myös atk-pohjaisen lainausjärjestelmän käyttöönoton. (Sipilä 1991, 10–18.)

IFLA oli vuonna 1969 ryhtynyt luomaan järjestelmää, jonka puitteissa jokaisessa maassa oli tarkoitus luoda kaikista kyseisessä maassa ilmestyvistä julkaisuista standardoitu bibliografinen kuvailu. Suomalaiset, kansainvälisiin monografia-aineiston luettelointisääntöihin (ISBD(M)) perustuvat luettelointisäännöt valmistuivat vuonna 1977. Luettelointitietojen sähköistä esittämistä varten oli Yhdysvaltain Kongressin kirjastossa 1960-luvulta lähtien kehitetty MARC-formaattia, jonka suomalainen sovellus FINMARC otettiin käyttöön vuonna 1979. Luettelointisäännöt ja -formaatti mahdollistivat atk-luetteloinnin ja jo vuoden 1978 alussa aloitettiin kansallisbibliografian atk-pohjainen luettelointi. (Sipilä 1991, 14, 19–23.)

Kuntien keskusjärjestöjen vuonna 1979 asettaman luettelointitoiminnan atk-ryhmän tehtävinä oli selvittää luettelointitoiminnan ja mahdollisten yhteisten rekistereiden kus-

tannukset, organisoida luettelointityötä kuntasektorilla ja niveltää toisiinsa luettelointi- ja lainausjärjestelmät sekä pitää yhteyttä luettelointitoimintaan liittyviin eri tahoihin. Tavoitteena oli luoda yksi riittävän tehokas yksikkö, luettelointikeskus, vastaamaan kunnallisen sektorin luettelointityöstä. (Saarti 2008, 15.) Yleisten kirjastojen yhteinen luettelointikeskus perustettiin joulukuussa 1982 Helsingin kaupunginkirjaston ja Kirjastopalvelun yhteistyönä. Sen päätehtävänä oli yleisille kirjastoille tarkoitetun valtakunnallisen bibliografisen keskusrekisterin perustaminen ja ylläpito. Helsingin kaupunginkirjaston tehtävänä oli suomenkielisen aineiston luettelointi ja Kirjastopalvelu taas huolehti ruotsin- ja vieraskielisen aineiston luetteloinnista sekä luettelokorttien tuotannosta ja välityksestä. Vuonna 1985 luettelointikeskus käynnisti tilauspohjaisen atk-luettelointipalvelun. Samoihin aikoihin selvitettiin myös yleisten ja tieteellisten kirjastojen luettelointiyhteistyön mahdollisuuksia. Vuonna 1988 Helsingin yliopiston kirjasto ja Kirjastopalvelu tekivät luettelointiyhteistyösopimuksen, jonka ansiosta yleiset kirjastot saivat käyttöönsä myös kaikki kansallisbibliografian luettelointitiedot. (Sipilä 1991, 35–43.)

Vuonna 1995 Kirjastopalvelu siirtyi osaksi ruotsalaista BTJ Group -konsernia. Suomen Kirjastoseura omistaa BTJ:stä kuitenkin yhä 20 prosenttia. BTJ on markkinajohtaja Suomen yleisten kirjastojen aineistonvälityksessä ja tarjoaa kirjastoille myös luettelointipalvelua, joka on tarkoitettu vähentämään ja helpottamaan yksittäisessä kirjastossa tapahtuvaa luettelointi- ja sisällönkuvailutyötä. BTJ:n mukaan kirjasto saa luettelointipalvelun avulla helposti valmiit bibliografiset tietueet kirjastojärjestelmänsä pian aineiston ilmestyttyä. Luettelointitietueet tulevat AllFons-tietokannasta, jossa on yli miljoona tietuetta luettelointi- ja sisällönkuvailutietoineen. Suomenkielinen kirjallisuus luetteloidaan Fennica-tietokantaan yhteistyössä Kansalliskirjaston kanssa. Luettelointipalvelu toimii yhä FINMARC-formaatissa, mutta jakelu ja poiminta myös MARC 21-formaatissa. Aineisto kuvaillaan Suomalaisten luettelointisääntöjen mukaisesti. (BTJ Finland Oy 2015.)

Bibliografisen kuvailun sääntöjä on uudistettu jo 1990-luvulta alkaen vastaamaan paremmin atk-luetteloiden ja elektronisen aineiston kuvailun tarpeita. IFLA on kehittänyt aineiston kuvailua ohjaamaan entiteetti-suhde -rakenteelle perustuvan FRBR-käsitellin (Functional Requirements for Bibliographic Records, kts. <http://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records>).

ISBD-kuvailusääntöjen korvaajaksi on kehitetty elektronisen toimintaympäristön pa-

remmin huomioivat RDA-kuvailusäännöt (Resource Description and Access), jotka myös Kansalliskirjasto ottaa käyttöön vuonna 2016. RDA-sääntöjen taustalla on FRBR-käsitelmä, johon perustuen säännöt määrittelevät mahdollisimman monille aineistoille yhteiset kuvailun kohteet. Tarkoituksena on myös, että kuvailu tukee tiedonhaun eri osa-alueita (löytää, tunnistaa, valita, saada käyttöönsä). RDA:n myötä kuvailutietojen kansallinen ja kansainvälinen yhteistuotanto lisääntyy ja konversion tarve ulkomaisia tietueita poimittaessa vähenee. (Kansalliskirjasto 2015c.)

RDA-kuvailussa aineiston eri elementtejä, kuten teos, tekijä ja julkaisutiedot, tunnustetaan, rekisteröidään metatietovarantoihin ja linkitetään keskenään. Tulevaisuudessa tarvittavat elementit on mahdollista poimia valmiista metatietovarannoista ja linkittää keskenään. Avoimen datan myötä kirjastojen tuottamaa dataa voivat hyödyntää myös muut toimijat ja päinvastoin. (Savolainen 2012, 48.) Kansalliskirjaston tutkimuskirjaston johtaja Liisa Savolainen kuvasi vuonna 2012 luetteloinnin tulevaisuutta seuraavasti:

Tulevaisuuden luettelointityöhön tulee kaksi selvää muutosta: työtä tehdään entistä enemmän verkostona ja työ on kansainvälistä. Luetteloijan katse ei enää kohdistu kirjaston sisälle, vaan työ on entistä enemmän älyllisten ja taiteellisten teosten ja niiden eri manifestaatioiden tunnistamista ja linkittämistä. (Savolainen 2012, 48.)

Sekä kuvailutiedot valmiiksi sisältävän elektronisen aineiston lisääntymisen että yhä laajemman luettelointiyhteistyön ja luettelointitietojen välityksen myötä kirjastojen on nykyään mahdollista keskittyä enemmän myös niin sanotun harmaan kirjallisuuden kuvailuun. Harmaata kirjallisuutta edustavat esimerkiksi yliopistokirjastojen kehysorganisaation omat julkaisut sekä muut paikalliset erikoisaineistot. (Hakala 2014, 156.) Myös yleiset kirjastot etenkin maakuntakirjastotasolla voivat yhteistyön myötä panostaa aiempaa enemmän kotiseutuaineiston ja muun harmaan kirjallisuuden kuvailuun sekä näiden uniikkien kuvailutietojen jakamiseen ja vaihtoon muiden toimijoiden kanssa.

2.1.3 Kirjastojen järjestelmäyhteistyö

Ensimmäiset, lähinnä lainauksen valvontajärjestelminä käytetyt kirjastojärjestelmät kehitettiin 1970-luvun lopulla. 1980-luvun alussa useat kirjastot alkoivat suunnitella kirjastojärjestelmän käyttöön siirtymistä ja vuosikymmenen aikana kirjastojärjestelmät yleistyivät nopeasti. Ensimmäisissä kirjastojärjestelmissä tiedonhakua hankaloitti se, että teoksista oli yleensä tallennettuna hyvin vähän tietoa. Korkeatasoisen luettelointiformaatin kehittäminen ja käyttöönotto sekä kattava indeksointi, jotka mahdollistaisivat

tehokkaamman tiedonhaun, nousivatkin pian tärkeiksi tavoitteiksi kirjastojärjestelmien kehittämisessä. 1980- ja 1990-lukujen taitteessa kirjastojen atk-järjestelmiä saattoi jo kutsua integroiduiksi kirjastojärjestelmiksi, sillä sekä luettelointi, hankinta, tiedonhaku ja lainauspalvelut siirtyivät vähitellen sähköiseen muotoon yhden ja saman järjestelmän alle. (Saarti 2008, 16–17.)

Saarti (2012, 10–11) jakaa kirjastojärjestelmien tähänastisen kehityksen kuuteen sukupolveen. Ensimmäisen sukupolven järjestelmiä olivat 1970-luvun lopussa käyttöön otetut yksinkertaiset eräajolainausjärjestelmät. 1980-luvun alussa tulivat reaaliaikaiset lainausjärjestelmät ja yksinkertaiset tiedonhakumahdollisuudet. Kolmannen sukupolven muodostivat 1980-luvun lopulla syntyneet integroidut kirjastojärjestelmät. Tässä vaiheessa kasvoi myös järjestelmien sisäinen standardinmukaisuus (MARC-formaatti) ja tietokannat sekä käyttöliittymätekniikka olivat aiempaa kehittyneempiä. 1990-luvun alun neljännessä sukupolvessa standardinmukaisuus laajeni sisäisen ohella ulkoiseen, järjestelmät alkoivat toimia yhä enemmän internetissä ja kansalliset yhteistietokannat ja palvelut kehittyivät. Vuosikymmenen lopulla järjestelmien välinen tiedonsiirto sekä kansainväliset tiedonsiirron ja tiedontallennuksen standardit ja sopimukset kehittyivät ja sekä kirjastojen että asiakkaiden omien digitaalisten kirjastojen yksilöllinen räätälöinti lisääntyi.

Viimeisin eli kuudes kirjastojärjestelmien sukupolvi on 2000-luvulla alkanut avoimen datan aika. Avoimen lähdekoodin ohjelmat ja pilvipalveluiden käyttö kirjastojärjestelmissä sekä datan linkittäminen ja järjestelmien yhteiskäyttö ovat lisääntyneet viime vuosikymmenen aikana samalla kun kritiikki perinteistä suljettua integroitua kirjastojärjestelmää kohtaan on lisääntynyt. Myös sosiaalinen metadata ja erilaiset semanttiset teknologiat ovat osa kirjastojärjestelmien viimeisintä sukupolvea. (Saarti 2012, 10–12.)

Integroitujen kirjastojärjestelmien seuraajiksi ollaan rakentamassa palvelualustoja eli sovelluksia, joilla on mahdollista hallita sekä painettuja että elektronisia aineistoja niille sopivimmalla tavalla. Perinteisissä kirjastojärjestelmissä metatietoja voidaan siirtää kirjastojen välillä, mutta niiden siirtäminen toisiin organisaatioihin tai tarjoaminen avoimena datana on ongelmallista. Myös tähän ongelmaan palvelualustojen kehityksellä on mahdollista tarjota ratkaisu. Siinä missä perinteiset kirjastojärjestelmät ovat muotoutuneet pitkälti toistensa kaltaisiksi, palvelualustoissa on yhä huomattavia eroja eikä niiden tarvittavista ominaisuuksista ja toimintaperiaatteista ole päästy yksimielisyyteen. Kirjas-

tojärjestelmien kehitys lisää myös kirjastojen yhä laajempaa yhteistyötä ja verkostoitumista. (Hakala 2014, 160–162.)

Kun paikallisten tietokantojen merkitys vähenee, kirjastot panostavat kansallisiin ja kansainvälisiin tietojärjestelmiin sekä entistäkin laajempaan yhteistyöhön, joka ylittää perinteiset sektorirajat (Hakala 2014, 162).

Tietotekniikan ja integroitujen kirjastojärjestelmien kehitys helpotti myös aikanaan kirjastojen yhteistyöverkostojen syntymistä. Helsingin alueella yhteistyö alkoi yhteisen kirjastojärjestelmän pohjalta jo vuonna 1978 ja yhteistyö laajeni ja syveni 1980-luvulla. 1990-luvun alussa Helsingin seudulla otettiin käyttöön ulkomainen integroitu valmisjärjestelmä. Tampereen ja Turun seuduilla päädyttiin samaan aikaan käyttämään kotimaista Pallas-järjestelmää. Internetin käytön yleistyessä 1990-luvun puolivälissä otettiin käyttöön myös kirjastojärjestelmien selainpohjaiset asiakaskäyttöliittymät, jotka mahdollistivat kokoelmatietokannan selaamisen sekä esimerkiksi lainojen uusinnan ja varausten teon itsepalveluna. Jo 1980-luvulla kehitettiin myös tieteellisten kirjastojen yhteisverkko Linnea ja yliopistokirjastojen yhteistietokanta LINDA otettiin käyttöön vuonna 1993. (Haavisto, Jokinen & Ojala 2009; Saarti 2008, 16–19.)

Vuoden 2013 alussa yliopistokirjastojen yhteistietokanta LINDA muuttui suomalaisten kirjastojen yhteistietokanta Melindaksi. Muutoksen taustalla on Kirjastojen kansallinen metatietovaranto -hanke. Melinda sisältää Suomen kansallisbibliografian sekä yliopistokirjastojen, yhteiskirjastojen, Eduskunnan kirjaston, Varastokirjaston ja Tilastokirjaston tietokantoihin sisältyvien aineistojen viitetiedot. Ammattikorkeakoulukirjastoista ensimmäisinä mukaan tulivat Hämeen ammattikorkeakoulun, Centria-ammattikorkeakoulun ja Haaga-Helian kirjastot ja vuoteen 2014 mennessä kaikki loputkin ammattikorkeakoulukirjastot. Yleisistä kirjastoista ensimmäisinä pilottikirjastoina toimivat Kokkolan ja Tampereen kaupunginkirjastot. Kansallinen metatietovaranto on keskitetty tietovaranto, joka tarjoaa kirjastojen metatiedon tuotannolle uuden työskentely- ja toimintaympäristön sekä tehostaa kirjastoissa tehtävää kuvailuprosessia. Kirjastojen kansallisen metatiedon säilytystä hallitaan keskitetysti Kansalliskirjastossa. (Kansalliskirjasto 2015a; Kansalliskirjasto 2015b; Melinda 2015.)

Melinda-yhteistietokanta toimii entisen LINDAN tavoin tietueitten poimintaluetteloinnin välineenä, hakutietokantana asiakkaille sekä kaukopalvelun paikannusvälineenä. Melinda sisältää teosten bibliografiset tietueet ja on ainoastaan kirjastoaineiston bibliografisen kuvailun tuotantoalusta. Lainauksenvalvonta sekä varasto- ja nidetietueet ovat

edelleen kirjastojen omien kirjastojärjestelmien tietokannoissa, joista teosten saatavuustiedot haetaan metatietovarannon käyttöliittymään. Kuvailu Melindaan aloitetaan tarkastamalla, onko tietokannassa jo olemassa luetteloitavan julkaisun bibliografinen tietue. Jos on, tietueeseen lisätään oman kirjaston tietokantatunnus. Jos tietuetta ei ole, julkaisun tiedot joko poimitaan ulkopuolisesta tietokannasta tai julkaisu luetteloidaan itse. Bibliografinen tietue replikoituu metatietovarannosta kirjastojen omiin tietokantoihin, joihin kirjastot voivat halutessaan lisätä kirjastokohtaisia huomautuksia, luettelointitietoja ja asiasanoja. Paikallisissa tietokannoissa tietueisiin tehdyt muutokset eivät siirry Melindaan. Melindassa käytetään ISBD-ohjeistoon perustuvia Kirjastoaineistojen kuvailusääntöjä ja MARC 21 -formaattia. Aineistojen kuvailu ja sisällönkuvailu metatietovarantoon tehdään ALEPH-kirjastojärjestelmän luettelointiohjelmalla. (Kansalliskirjasto 2015b.) Melindassa perinteisiin kuvailutietoihin on mahdollista yhdistellä myös eri lähteistä peräisin olevia oheisaineistoja ja lisätietoja, joita voivat hyödyntää paitsi kirjastoammattilaiset, myös esimerkiksi kustantajat ja muut kirja-alan toimijat (Heinemann ym. 2013).

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) vuonna 2008 käynnistetty kansallinen yhteistyöhanke, jonka painopiste on asiakasliittymäyhteistyössä. KDK on opetus- ja kulttuuriministeriön hanke, jonka tavoitteena on edistää kirjastojen, arkistojen ja museoiden digitaalisten tietovarantojen saatavuutta ja kehittää digitaalisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytystä. Tämä tapahtuu kehittämällä yhteistä asiakasliittymää kirjastojen, arkistojen ja museoiden aineistoille ja palveluille sekä digitoimalla kirjastojen, arkistojen ja museoiden keskeisiä aineistoja ja liittämällä ne yhteiseen asiakasliittymään. KDK:n perustan muodostavat kirjastot, arkistot ja museot sekä muut kulttuuriperintöaineistoa säilyttävät organisaatiot ja näiden tietoteknisistä ratkaisuista vastaavat toimijat. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 6, 13–14.)

KDK:n asiakasliittymä Finna on kirjastojen, arkistojen ja museoiden yhteinen verkkopalvelu, joka tarjoaa pääsyn näiden muistiorganisaatioiden aineistoihin ja palveluihin. Pyrkimyksenä on korvata nykyisiä käyttöliittymiä niin, että palvelun käyttäjä saa kaikkien organisaatioiden tuottaman tiedon yhden käyttöliittymän kautta. Kansalliskirjasto ylläpitää Finnaa ja vastaa sen kehittämisestä ja toteutuksesta yhteistyössä arkistojen, kirjastojen ja museoiden kanssa. Finna-asiakasliittymää rakennetaan avoimen lähdekoodin ohjelmisto VuFindin pohjalta. Finna otettiin testikäyttöön vuoden 2012 lopussa ja varsinaiseen käyttöön lokakuussa 2013. Finnan yhteisen verkkopalvelun ohella orga-

nisaatiot voivat toteuttaa omia Finna-näkymiään. Uusia organisaatioita liittyy hankkeeseen mukaan vaiheittain. (Finna 2015; Kansallinen digitaalinen kirjasto 2015.) Finnaan on mahdollista haravoida metatietoja paitsi kirjastoista, arkistoista ja museoista myös muista lähteistä, joissa metatiedot ovat semanttisesti yhteismitallisia ja standardirajapinnan kautta poimittavissa (Hakala 2014, 158).

2.2 Vaski-kirjastojen yhteistyö

Vaski on Varsinais-Suomen alueella toimiva kirjastojen yhteenliittymä, jolla on yhteinen verkkokirjasto, kirjastokortti, käytösäännöt sekä kuljetuspalvelu. Vaskiin kuuluu yhteensä seitsemäntoista kunnankirjastoa: Varsinais-Suomen maakuntakirjastona toimiva Turun kaupunginkirjasto, Liedon, Maskun, Mynämäen, Naantalın, Nousiaisten, Raisen, Ruskon ja Taivassalon kirjastot sekä keväällä 2012 mukaan liittyneet Kaarinan, Kustavin, Laitilan, Paimion, Pyhärannan, Sauvon, Uudenkaupungin ja Vehmaan kirjastot. Vaskin alueella toimii yhteensä 42 kirjastoa ja 5 kirjastoautoa. (Vaski-kirjastot 2015.) Vaski-kirjastojen alueella asuu 75 % varsinaissuomalaisista (Maunu 2011, 102). Salon kirjasto liittyy Vaskiin vuoden 2015 aikana.

Valtioneuvosto käynnisti keväällä 2005 Paras-hankkeen kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi. Turun seudun valtuustot hyväksyivät vuonna 2007 kunta- ja palvelurakennehankkeen toimenpidesuunnitelman, jossa kirjastoille asetettiin seuraavat neljä tavoitetta: Loki-kirjastojen lainausjärjestelmän laajentaminen Turkuun ja Lietoon; seudullinen virtuaalinen kirjastojärjestelmä; lähi-, alue- ja seututason suunnitelmat kirjastopalveluiden tuottamisesta sekä selvitys seudullisen kirjastotoimen perustamisesta. Vuodesta 2003 toimineeseen Loki-kirjastokimppaan kuuluivat Askaisten, Lemun, Maskun, Merimaskun, Mynämäen, Naantalın, Nousiaisten, Raisen, Ruskon, Rymättylän, Taivassalon, Vahdon ja Velkuan kunnankirjastot. Vuoden 2009 alussa näistä kunnista Merimasku, Rymättylä ja Velkua liittyivät Naantaliin, Lemu ja Askainen Maskuun sekä Vahto Ruskoon. Keväällä 2008 Loki-järjestelmän pohjalle perustettiin Vaski-järjestelmä, johon tulivat Loki-kuntien lisäksi mukaan Turku ja Lieto. Vaskin ylläpitovastuu on Turulla ja kaikki mukana olevat kunnat osallistuvat asukaslukujensa mukaisessa suhteessa sen ylläpitokustannuksiin. (Turun seutukirjastonselvitys 2009, 5.)

Vaski on yhteisjärjestelmä, joten siinä mukana olevien kuntien kirjastokokoelmat ovat yhteisessä tietokannassa kaikkien yhteisessä käytössä ja koko Vaskin alueella voi asioi-

da yhdellä kirjastokortilla. Kirjastoilla on myös yhteinen asiakasrekisteri ja yhteiset käyttösäännöt. Lisäksi huhtikuussa 2009 aloitettiin yhteiset aineistokuljetukset Vaskin alueella. Yhteisjärjestelmän edellytyksenä oli, että kirjastot käyttävät samaa tietojärjestelmää, joka Vaskin tapauksessa oli PallasPro. Peimari-kirjastoilla (Kaarina, Paimio ja Sauvo) sekä Uudenkaupungin seudun Kirvakka-kirjastoilla (Kustavi, Laitila, Pyhäranta, Uusikaupunki ja Vehmaa) oli Vaskin perustamisvaiheessa käytössään ATP Origo-järjestelmä, mistä syystä yhteisjärjestelmän laajentaminen näihin kirjastoihin ei ollut mahdollista ennen järjestelmän vaihtoa. (Turun seutukirjastaselvitys 2009, 56.)

Paras-hankkeen kirjastotyöryhmän toteuttamaan seutukirjastonselvitykseen osallistuivat Turun, Kaarinan, Raision, Auran, Liedon, Mynämäen, Paimion, Ruskon ja Sauvon kunnankirjastot. Selvitystyöryhmän tehtävänä oli päättää, mikä seudullisen kirjastoyhteistyön vaihtoehtoista sopisi parhaiten Turun seudulle. Seudullisen yhteistyön vaihtoehtoja olivat kirjasto ostopalveluna, isäntäkuntamalli tai aktiivinen yhteistyö ilman hallinnollista yhdistymistä. Selvitykseen osallistuneiden kirjastojen mukaan hallinnollisen yhdistymisen edellytykset eivät täyttyneet eikä selvitystyöryhmä ehdottanut mukana olevien kuntien kirjastolaitosten hallinnollista yhdistymistä, mutta yhteistyön vahvistamista pidettiin kuitenkin tärkeänä. (Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma 2010, 5.) Vuosina 2007–2010 toteutettiin myös Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ja Turun kaupunginkirjaston hallinnoima Varsinais-Suomen kirjasto -projekti, jonka tavoitteena oli kehittää kirjastoyhteistyötä maakunnan kirjastopalvelujen turvaamiseksi. Projektilla haluttiin vahvistaa Varsinais-Suomen kirjastoyhteistyötä sekä lisätä palvelujen saavutettavuutta ja kustannustehokkuutta. (Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma 2010, 4.)

Turun kulttuurilautakunta hyväksyi syksyllä 2009 Seutukirjastonselvityksen, jonka pohjalta Vaski-kirjastoille laadittiin Turun kaupunginkirjaston johdolla vuonna 2010 strateginen seudullinen yhteistyösuunnitelma. Lähtökohta seudulliselle yhteistyölle oli Vaski-järjestelmä. Tavoitteena oli kirjastojärjestelmän uudistaminen, sillä se mahdollistaisi uusien kuntien liittymisen osaksi Vaskia. Lisäksi haluttiin kehittää yhteisiä verkkopalveluja sekä selkeyttää ja yhtenäistää toimintatapoja. (Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma 2010, 4; Turun seutukirjastonselvitys 2009, 62.) Vuonna 2010 käynnistettiin myös erillinen VaskiIT -projekti Vaski-kirjastojärjestelmän uusimiseksi. Kirjastojärjestelmän uusiminen oli välttämätöntä paitsi Vaski-yhteistyön laajentamiseksi myös siksi,

että yleisten kirjastojen luettelointiformaatti oli vaihtumassa MARC 21 -formaattiin. (Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma 2010, 3.)

Vaskin kirjastojärjestelmän uudeksi tuotantojärjestelmäksi valittiin Axiell Nordicin Aurora, joka pohjautuu MARC 21 -formaattiin. Järjestelmätoimittajien fuusion johdosta Axiell Nordic on vuodesta 2007 lähtien omistanut sekä PallasPro- että Origo-kirjastojärjestelmät. VaskiIT -projektissa pilotoitiin Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) Primo-asiakasliittymää, joka ei kuitenkaan päätenyt käyttöön. Primo-pilotoinnin keskeyttämisen jälkeen uutta Finna-asiakaskäyttöliittymää on alettu rakentaa avoimen lähdekoodin ohjelmisto VuFindin pohjalta. Finna otettiin testikäyttöön vuoden 2012 lopussa ja varsinaiseen käyttöön lokakuussa 2013. Vaskissa KDK:n asiakasliittymän valmistumista ei aikataulusyistä voitu odottaa, joten järjestelmävaihdoksen yhteydessä asiakasliittymäksi valittiin Axiell Arena. Vaskin uusi verkkokirjasto haluttiin kuitenkin toteuttaa Finna-käyttöliittymällä ja avoimen lähdekoodin julkaisujärjestelmällä. Turun kaupunginkirjasto oli mukana Finnan niin sanotussa 1. aallossa ja Vaskin uusi Finna-näkymään rakennettu verkkokirjasto tuli beta-käyttöön tammikuussa 2015. Kevästä 2015 Finna ja vanha verkkokirjasto ovat olleet käytössä rinnakkain ja 1.1.2016 alkaen Finna on Vaskin ainoa verkkokirjasto. (Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma 2010, 4; Kansallinen digitaalinen kirjasto 2015; Vaskin Finna-verkkokirjasto 2015; Vaski-kirjastojen extranet 2015.)

Vuonna 2010 käynnistynyt Asiakkaan kirjasto -projekti oli jatkoa Varsinais-Suomen kirjasto -projektille ja siinä ovat alusta asti olleet mukana sekä vanhat että vuonna 2012 Vaskiin liittyneet kunnat. Projektin tavoitteena oli suunnitella maakunnan kirjastoverkkoa kokonaisuutena ja luoda Vaski-kirjastoille yhteisiä toimintaperiaatteita ja -tapoja. Lisäksi laadittiin yhteinen kokoelmapolitiikka, jotta kokoelmat saadaan tehokkaammin käyttöön ja säästetään myös kustannuksissa. (Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma 2010, 3.) Projektia johti Vaski-johtoryhmä ja projektin pääasiallinen työ tapahtui eri työryhmissä (Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma 2010, 6–7). Vuonna 2012 projektin työryhmiä olivat seuraavat: henkilöstöryhmä, kokoelmaryhmä, lasten ja nuorten Vaski -ryhmä, logistiikkaryhmä, luettelointiryhmä, markkinointiryhmä, Vaskilainauspalvelut -ryhmä sekä verkkoviestinnän ryhmä (Vaski-kirjastojen extranet 2015).

Vaskissa tehtiin kokoelmaselvitysprojekti ajalla 1.6.2012 – 28.2.2013. Projektin ohjausryhmänä toimivat Vaskin työvaliokunta ja Vaskin kokoelmatyöryhmä. Projektin tavoitteina oli:

- luoda kokonaiskuva Vaski-kirjastojen nykyisistä kokoelmista tilastojen, haastattelujen ja kirjastovierailujen avulla;
- kartoittaa kirjastojen toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia ja arvioida niiden vaikutusta kokoelmalinjauksiin ja kokoelmatyön kehittämistarpeisiin;
- visioda kokoelmien kehitystä, erityisesti e-aineistojen osalta ja laatia ehdotus Vaskikokoelman linjoiksi;
- selvittää kokoelmiin ja kokoelmatyöhön liittyviä yhteistyötarpeita, suunnitella ja laatia päätösehdotuksia käytännön yhteistyöhön liittyen.

Projektissa siis kartoitettiin Vaskin nykyiset kokoelmat. Lisäksi projektissa tuotettiin ehdotus Vaski-kirjastojen e-aineistolinjaukseksi sekä Vaskin kokoelmalinjauksen asiakas- ja henkilökuntaversiot sekä ideoitiin yhteisen kellutuskokoelman eri vaihtoehtoja ja musiikin asiantuntijayhteistyötä. Projektiin liittyvät päätökset tai päätösehdotukset olivat varastoinnin keskittäminen Turkuun ja Raisioon, OverDrive e-kirjapalvelun käyttöönotto, e-aineistoihin liittyvät toimintakäytännöt, kokoelmien kellutuskokeilu sekä Vaski-kirjastojen kokoelmalinjaukset. (Nieminen 2013; Vaski-kirjastojen extranet 2015.)

Vaski-yhteistyötä organisoitiin vuoden 2013 alusta uudelleen. Vaskissa toimivat tuolloin seuraavat työryhmät: järjestelmän pääkäyttäjät, lainauspalvelut, kokoelmat, kuvailu, lasten ja nuorten Vaski, viestintä sekä Vaski-johtoryhmä ja Vaski-töyvaliokunta. Aiempi luettelointiryhmä muuttui nimeltään kuvailuryhmäksi. Vuodesta 2014 alkaen yhteisten toimintojen alaisia työryhmiä ovat enää järjestelmän pääkäyttäjät, kokoelmat, kuvailu ja viestintä. Vaskin kuvailuryhmän eli kuvailutoimijoiden jäsenten työajasta 5 % pitäisi kulua ryhmän tehtäviin. (Vaski-kirjastojen extranet 2015.)

Kuvailuryhmän tavoitteina vuonna 2013 oli tietokannan siivous sekä selvitykset luokituksen yhtenäistämisestä ja kuvailun keskittämisestä. Vaskin tietokannassa oli useiden yhdistämiskonversioiden jäljiltä sekä vanhempia että uusia virheitä ja muita ongelmia, jotka haittasivat tietokannan käytettävyyttä ja heikensivät Vaskin kelpoisuutta liittyä kansallisen metatietovarannon Melindan jäseneksi. Vaskin perustaneiden konversioiden jälkeen tietokannassa ei tehty järjestelmällistä siivousta, vaan tietokannan tilaa alettiin

kartoittaa ja tuplatietueita yhdistää vasta viimeisimpään konversioon valmistauduttaessa. Tässä yhteydessä tietokantaa siivottiin lähinnä automaattisin menetelmin, esimerkiksi poistamalla niteettömät tietueet tietokannasta. Muu siivous oli tehtävä käsityönä, tosin erilaisia tietokannasta saatavia listauksia saattoi käyttää apuna siivouksessa. Suurimman siivottavan ongelman muodostivat tuplatietueet. Samasta nimekkeestä saattoi pahimmillaan olla kahdeksan tietuetta, joiden kuvailutiedot olivat keskenään erilaisia. Kirja-aineistossa tuplatietueita oli ennen siivousta noin 30 % tietueista. Siivottavaa aiheutui myös virheistä aineistolajeissa, asiasanoissa ja tekijätiedoissa sekä virheellisistä kielikoodeista. (Vaski-kirjastojen extranet 2015.)

Keväällä 2013 tietokannan siivous aloitettiin vuoden 1934 jälkeen ilmestyneistä ISBN-numerottomista kirjoista – vuosina 1910–1933 ilmestyneiden kirjojen tietueet oli käyty läpi jo ennen konversiota – sekä musiikin cd-levyistä. Työ jaettiin Vaski-kirjastojen kesken henkilökuntamäärään suhteutettuna niin, ettei yhden tai kahden työntekijän kirjastojen tarvinnut osallistua tietokannan siivoukseen. Vuoden 2013 aikana käytiin läpi suurin osa kirjatietueista vuosilta 1934–1972 ja poistettiin yhteensä 16 200 turhaa tietuetta. Musiikki osoittautui selvästi hankalammaksi siivottavaksi kuin kirja-aineisto, sen suhteen parhaiden edistynyt Kaarina sai siivottua osuudestaan vain noin puolet. Vuonna 2014 siivoustyö laajeni ISBN-numerollisiin tietueisiin, joista oli tuplia tietokannassa. Siivousta tehtiin tietokannasta saatujen listojen perusteella Turussa sekä kahdeksassa muussa kirjastossa. Raisio ja Kaarina jatkoivat musiikkietueiden korjaamista. Vuoden 2014 loppuun mennessä tietokannan kirjatuplien siivous oli edennyt suunnitellusti muualla paitsi Turussa. ISBN-numerolistoista oli käyty läpi noin puolet. Musiikkiaineiston siivous eteni Kaarinassa ja Raisiossa mutta ei Turussa. (Vaski-kirjastojen extranet 2015.)

Kuvailun keskittämisen suhteen Vaskin johtoryhmä hyväksyi syksyllä 2013 vähäisen keskittämisen mallin. Kuvailua ei mallin mukaan enää tehdä Kustavissa, Pyhärannassa, Sauvossa, Taivassalossa ja Vehmaalla, sillä näihin kirjastoihin tulee vuosittain vain muutamia kymmeniä primääriluettelointia vaativia nimekkeitä. Näiden kirjastojen primääriluetteloinnin hoitavat nyt Kaarina (Sauvon aineisto), Uusikaupunki (Vehmaan aineisto), Raisio (Taivassalon aineisto) ja Turku (Kustavin ja Pyhärannan aineisto). Luetteloitava aineisto lähetetään kokonaan luetteloivaan kirjastoon, joka hoitaa luetteloinnin mahdollisimman nopeasti. (Vaski-kirjastojen extranet 2015.)

3 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa käydään läpi tutkimusasetelma. Luvussa 3.1. esitellään tutkimusongelmat, joiden ympärille haastattelurunko rakennettiin. Luku 3.2 käsittelee tutkimusaineistoa, joka on teemahaastatteluilla kerätty haastatteluaineisto. Luvussa 3.3 kuvataan sisällysanalyysiä, jota käytettiin aineiston analyysimenetelmänä.

3.1 Tutkimusongelmat

Tällä tutkielmalla ei ole erityistä teoreettista viitekehystä, koska käytettävissä ei ollut mitään sellaisia malleja tai käsitteellisiä jäsennyksiä, jotka kuvaavat yleisten kirjastojen alueellista luettelointiyhteistyötä. Tämän vuoksi tutkielman kysymyksenasettelu on käytännönläheinen. Tutkielman empiiristä osiota suunniteltaessa hyödynnettiin luvussa 2 kuvattujen selvitysten ja kartoitusten tuloksia. Niistä saatiin ideoita tutkimusongelmien jäsentämiseen keskittyttäessä yhteen alueellisen luettelointiyhteistyön toteutukseen eli Vaski-kirjastojen laajenemiseen ja luettelointiyhteistyöhön.

Tutkimuksessa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mitä mahdollisuuksia alueellinen yhteistyö tarjoaa luetteloinnin osalta Vaski-kirjastoille
 - a) Mitä mahdollisuuksia ja positiivisia vaikutuksia yhteistyö on tähän mennessä tarjonnut?
 - b) Mitä uusia mahdollisuuksia yhteistyö vielä voisi tulevaisuudessa tarjota?
- 2) Mitä ongelmia seitsemäntoista kunnan yhteiseen kirjastotietokantaan luetteloinnissa ilmenee? Miten nämä ongelmat ovat ilmenneet luetteloiden työssä, mistä ne johtuvat ja mitä niiden korjaamiseksi on mahdollista tehdä?
- 3) Vaikutus luettelointityötä tekevän henkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin
 - a) Miten yhteistyön laajeneminen on vaikuttanut työhön ja osaamistarpeisiin?
 - b) Miten kirjastojärjestelmän ja luettelointiformaatin vaihdos on vaikuttanut työhön ja osaamistarpeisiin?

Tutkimusongelmien pohjalta laadittiin teemahaastattelurunko, joka on tutkimuksen liitteenä.

Luettelointityön ongelmat ja osittain myös mahdollisuudet liittyvät yhteistyön ohella tai sen sijasta myös uuteen kirjastojärjestelmään ja luettelointiformaattiin. Tutkimuksen pääpaino on nimenomaan yhteistyön vaikutuksissa luettelointiin, mutta kirjastojärjestelmä ja luettelointiformaatti ovat niin kiinteästi yhteydessä luettelointiin ja etenkin sen tekniseen toteutukseen, ettei niitä olisi ollut mahdollista jättää huomioimatta. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä kiinnitetäänkin huomiota sekä yhteistyön että teknisen puolen vaikutukseen luettelointityötä tekevien työhön ja osaamistarpeisiin. Myös ongelmia käsiteltäessä pyritään erottamaan toisaalta yhteistyön ja toisaalta järjestelmän ja formaatin aiheuttamat ongelmat toisistaan.

3.2 Tutkimusaineisto

Aineiston keruumenetelmänä tutkimuksessa oli *teemahaastattelu* eli puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelu perustuu fokusoituun eli kohdennettuun haastatteluun. Sen ominaispiirteisiin kuuluu, että haastateltavien tiedetään kokeneen tietyn tilanteen ja tutkija puolestaan on alustavasti selvitelty tutkittavaa ilmiötä päätyen tiettyihin oletuksiin tilanteen määräävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille. Tämän analyysin pohjalta laaditaan haastattelurunko, jonka avulla haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteesta. Teemahaastattelu eroaa fokusoidusta haastattelusta sikäli, ettei siinä edellytetä tiettyä kokeellisesti aikaansaattua yhteistä kokemusta, vaan tutkimuksen kohteena voivat olla kaikki yksilön kokemukset, ajatukset, uskomukset ja tunteet. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48)

Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten ja etukäteen valittujen teemojen sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten järjestys ja tarkka sanamuoto voivat vaihdella. Valmiiden vastausvaihtoehtojen sijaan kukin haastateltava vastaa kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, sillä haastattelun aihepiirit ovat kaikille haastateltaville samat mutta kysymyksillä ei lomakehaastattelun tavoin ole tarkkaa muotoa ja järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään vastauksia, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuksen tarkoi-

tuksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän kannalta. Haastattelun teemat perustuvat siis tutkimuksen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Tutkimusaineiston keruuta varten haastateltiin Vaskin luettelointia tekeviä työntekijöitä. Turussa luettelointi on hajautettu pääkirjaston eri osastoille. Osastoilla on erilaista aineistoa ja oletuksena olikin, että myös luettelointityössä ja mahdollisissa ongelmissa on eroja. Siksi oli tarkoituksenmukaista saada haastateltaviksi sekä tieto- ja kaunokirjallisuutta että musiikkia ja av-aineistoa luutteloivia, jotta erilaisten aineistojen luettelointi tulisi kattavammin esiin ja mahdollisuuksia ja ongelmia olisi mahdollista analysoida myös aineistotyypeittäin. Tutkimuksessa keskityttiin ainoastaan aikuisten aineiston luettelointiin. Lisäksi haastatellut pyrittiin valitsemaan niin, että mukana olisi yhteistyön historian eri vaiheita tuntevia luutteloijia. Haastateltujen valintaperusteita olivat siis yleinen sopivuus, suostuvaisuus ja näkökulmat erityyppisen aineiston luettelointiin sekä yhteistyön eri vaiheisiin.

Haastattelut toteutettiin keväällä 2013 yksilö- tai parihaastatteluina. Haastateltaville lähetettiin haastattelurunko etukäteen sähköpostitse ja kaikki myös tutustuivat siihen jossain määrin ennen haastattelua. Varsinaista pilottihaastattelua ei tehty, mutta haastattelurunkoa muokattiin hieman myöhempisiin haastatteluihin ensimmäisissä haastatteluisa saatujen kokemusten ja palautteen perusteella. Tutkimushaastattelut nauhoitettiin ja haastattelujen aikana tehtiin myös muistiinpanoja. Haastattelut kestivät noin puolesta tunnista reilusti yli tuntiin. Viisi haastatteluista kesti 29–46 minuuttia ja neljä, mukaan lukien parihaastattelu, 61–78 minuuttia. Haastattelut onnistuivat riittävän hyvin, vaikka saatujen vastausten määrässä olikin selvää vaihtelua haastateltujen kesken. Toteutetulla haastattelumäärällä saavutettiin saturaatio, joten lisähaastatteluilla ei luultavasti olisi saatu enää uusia ja aiemmista poikkeavia vastauksia. Useat haastatellut pitivät kysymyksiä melko laajoina ja vaikeina, osa ei kommentoinut kysymyksiä lainkaan ja yhden haastatellun mielestä ne olivat selkeitä ja hyvin mietittyjä. Kysymykset saivat kiitosta myös siitä, että niissä oli huomioitu hyvin Vaskin luetteloinnin ja yhteistyön senhetkinen tilanne.

Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä kymmentä Vaski-kirjastojen työntekijää, joiden työhön sisältyy luettelointia. Haastattelut olivat yhtä parihaastattelua lukuun ottamatta yksilöhaastatteluja. Haastatelluista viisi työskenteli Turun kaupunginkirjastossa ja viisi muissa keskikokoisissa kunnankirjastoissa. Iältään haastatellut olivat noin kolmesta-

kymmenestä ylöspäin: kolme oli iältään 30–40 vuotta, kolme 40–50 vuotta, kaksi 50–60 vuotta ja kaksi yli 60 vuotta. Lähes kaikilla haastatelluilla oli korkeakoulututkinto: kuudella filosofian maisterin tutkinto, yhdellä humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto ja yhdellä kirjastoalan tradenomitutkinto. Kahden haastatellun tutkinto oli opistotasoinen kirjastoalan merkonomitutkinto. Työkokemusta haastatelluilla oli vähimmilläänkin lähemmäs kymmenen vuotta, muutamalla jopa noin kolmekymmentä vuotta. Useimmat olivat työskennelleet nykyisessä tehtävässään vain muutaman vuoden tai enimmillään noin kymmenen vuotta. Haastatelluista kaksi työskenteli osastonjohtajana, kaksi informaattikkona, neljä kirjastonhoitajana ja kaksi kirjastovirkailijana. Yksi kolmannes haastatelluista käytti luettelointiin liittyviin tehtäviin vain muutaman tunnin viikossa, toinen noin kolmasosan ja kolmas kolmannes noin puolet työajastaan. Sekä tietokirjallisuutta, kaunokirjallisuutta että av-aineistoa luetteloi pääasiassa tai myös noin puolet haastatelluista. Lisäksi muutama haastatelluista luetteloi pääasiassa tai myös musiikkia, elokuvia ja äänikirjoja. Haastattelujen ohella Vaskiin liittyvänä tutkimusaineistona toimivat myös Vaskin luettelointiin liittyvä wiki (joka tosin on sittemmin suljettu) sekä Vaskikirjastojen extranetin aineistot.

3.3 Tutkimusaineiston analyysimenetelmä

Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä on *sisällönanalyysi*. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikessa laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimusaineiston sisältöjen analyysia voidaankin pitää teoreettisena kehyksenä, johon useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Sisällönanalyysi voidaan tutkijasta riippuen käsittää joko erilliseksi koulukunnaksi tai laadullisen tutkimuksen analyysikeinoksi (Hirsjärvi & Hurme 2011, 137). Sisällönanalyysin avulla tutkimusaineistoa pyritään analysoimaan systemaattisesti ja objektiivisesti sekä kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103).

Aineiston analyysin voidaan sanoa olevan teoriasidonnaista tai -ohjaavaa, kun analyysin kohteet on valittu aineistosta eikä analyysi nojaa suoraa mihinkään tiettyyn teoriaan. Analyysi ei silti ole myöskään puhtaasti aineistolähtöistä, sillä aiempi tieto aiheesta eli tutkimuksen teoreettinen viitekehys vaikuttaa analyysiin. Analyysilla on siis teoreettisia kytkentöjä ja teoria voi toimia apuna analyysin teossa. Analyysivaiheessa edetään

yleensä aluksi aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa aineistoa tarkastellaan myös analyysia ohjanneen teorian kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.)

Laadullisen tutkimuksen analyysi etenee Tuomen ja Sarajärven (2009, 92–94) mukaan seuraavalla tavalla. Aluksi tutkija päättää, mikä aineistossa häntä kiinnostaa (vastausten löytäminen tutkimuskysymyksiin) ja tekee vahvan päätöksen keskittyä vain näihin seikkoihin. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja sieltä erotellaan ja kerätään yhteen eli koodataan ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseen. Kaikki muu aineisto jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Kerätty aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään ja tämän jälkeen aineiston pohjalta kirjoitetaan tutkimusraportti. Tärkeää on myös päättää, haetaanko aineistosta samanlaisuutta vai erilaisuutta. Aineiston luokittelussa määritellään luokkia ja lasketaan niiden esiintymismääriä aineistossa. Teemoittelu puolestaan painottaa määrän sijaan sitä, mitä mistäkin teemasta on sanottu. Aineistosta siis etsitään esimerkiksi teemahaastattelun pohjalta muodostuneita teemoja kuvaavia näkemyksiä. Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään tyypeiksi: teemojen sisältä etsitään näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia ja näistä muodostetaan tyyppiesimerkki tiivistämällä teemaa koskevat näkemykset yleistykseksi.

Haastatteluaineiston analyysi tapahtuu Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 144) mukaan niin, että aineistokokonaisuus puretaan analyysin avulla osiin, aineisto luokitellaan ja luokat yhdistetään. Näin päästään synteisiin, jossa palataan osista jälleen kokonaisuuteen sekä tulkintaan ja ilmiön teoreettiseen uudelleen hahmottamiseen. Analyysissä käytettäviä lähestymistapoja ovat merkitysten tiivistäminen, merkitysten luokittelu ja merkitysten tulkinta. Merkitysten tiivistämisessä haastateltavien esiin tuomat merkitykset puretaan lyhyempään sanalliseen muotoon. Merkitysten luokittelussa haastattelut koodataan tiettyihin luokkiin, joilla voidaan kuvata esimerkiksi jonkin ilmiön voimakkuutta. Merkitysten tulkinnassa pyritään löytämään sellaisia piirteitä, joita ei ole suoraan lausuttu, joten tulkinta on ainakin jossain määrin spekulatiivista. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 137.)

Aineiston *kuvailu* on analyysin perusta. Sillä pyritään kartoittamaan tutkittavien henkilöiden, tapahtumien tai kohteiden ominaisuuksia tai piirteitä vastaamalla kysymyksiin kuka, missä, milloin, kuinka paljon, kuinka usein. Tärkeää on myös kuvauksen sijoittaminen aikaan, paikkaan ja kulttuuriin. Aineiston *luokittelu* puolestaan luo kehyksen aineiston myöhemmälle tulkinnalle ja tiivistämiselle. Luokilla on oltava sekä yhteys johonkin analyyttiseen kontekstiin että empiriaan. Luokittelu voi perustua esimerkiksi

tutkimusongelmiin ja niiden alaongelmiin. Luokittelun ja aineiston koodaamisen muodostettuihin luokkiin jälkeen vuorossa on aineiston *yhdistely*, jossa luokkien esiintymisen välille yritetään löytää säännönmukaisuuksia tai samankaltaisuuksia. Luokkien väliltä löydetty yhteydet kuvataan ja ymmärretään paitsi empiirisinä ilmiöinä, myös teoreettisesti. Analyysin lopullinen tavoite on päätyä onnistuneisiin ja riittävän objektiivisiin *tulkintoihin*. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 145–151.)

Kvalitatiivisia analyysitapoja ovat Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 171–179) mukaan laskeminen, asteikointi, teemoittelu, yhteyksien tarkastelu, kehityskulun tarkastelu ja metaforien käyttö. Laskemisella selvitetään, kuinka monta kertaa tietty ilmiö esiintyy tutkimusmateriaalissa. Asteikoinnissa tapaukset luokitetaan jonkin tietyn ominaisuuden perusteella luokkiin järjestysasteikolla: esimerkiksi enemmän tai vähemmän jotakin ominaisuutta tai huonosta parempaan jollakin asteikolla. Teemoittelussa tarkastellaan aineistosta nousevia, useille haastateltaville yhteisiä piirteitä, jotka usein pohjautuvat teemahaastattelun teemoihin. Analysoitavat teemat pohjautuvat tutkijan tulkintoihin siitä, mitä haastatellut sanoivat siten että sama asia eri tavoilla ilmaistuna koodataan samaan luokkaan. Yhteyksien tarkastelussa aineistosta esiin nousevia seikkoja tarkastellaan suhteessa toisiinsa tyypittelyn (yhteiset piirteet), ääriyhmiin (tietyn keskeisen seikan suhteen vastakkaiset ryhmät) tai poikkeavien tapausten avulla. Kehityskulun tarkastelussa tutkimusaineistoa seurataan ajallisesti pidempään, joten tarkastelu ei rajoitu vain tiettyyn hetkeen. Metaforien käytössä tieto tiivistetään hallittavampaan muotoon siirtämällä vertauskohteen olennaiset piirteet aineistoon.

Tässä tutkimuksessa ennen aineiston analyysia haastattelut litteroitiin sanasta sanaan. Tämän jälkeen haastateltujen haastattelukysymyksiin antamat vastaukset luokiteltiin tutkimusongelmien ja niiden alaongelmien alle ja vastausten yhteyteen liitettiin tieto siitä, kenen tai keiden haastateltujen vastaus oli kyseessä. Sitten vastaukset ryhmiteltiin luokkiin, tiivistettiin ja tulkittiin seuraten Hirsjärven ja Hurmeen (2011) kuvaamia menettelytapoja. Vastausten ryhmittely tutkimusongelmien pohjalta oli melko ongelmaton ja onnistui suurimmaksi osin yhdellä kertaa, vaikka analyysia kirjoitettaessa siihen täytyi tinkiä joitain täsmennyksiä ja muutoksia. Osa vastauksista oli sijoitettavissa useampaan luokkaan ja toisaalta alustavassa ryhmittelyssä mukana oli vielä sellaisiakin vastauksia, jotka eivät olleet lopullisen tulosten esittelyn kannalta relevantteja.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa raportoidaan empiirisen analyysin tulokset kunkin tutkimusongelman osalta. Luvussa 4.1 tarkastellaan alueellisen yhteistyön luetteloinnille tarjoamia mahdollisuuksia. Luvussa 4.2 paneudutaan yhteistyön sekä järjestelmävaihdoksen aiheuttamiin ongelmiin luettelointityössä. Luvussa 4.3 käsitellään kirjastojärjestelmän ja luettelointiformaatin vaihtumisen vaikutuksia henkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin.

4.1 Alueellisen yhteistyön mahdollisuudet

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski alueellisen yhteistyön Vaski-kirjastoille tarjoamia positiivisia mahdollisuuksia luetteloinnissa. Kysymys jakaantui edelleen kahtia yhteistyön jo tähän mennessä tarjoamiin mahdollisuuksiin, joita käsitellään alaluvussa 4.1.1, sekä alaluvussa 4.1.2 esiteltäviin visioihin siitä, mitä uusia mahdollisuuksia yhteistyö voisi vielä tulevaisuudessa tarjota. Haastatteluissa pyrittiin löytämään etenkin sellaisia yhteistyöhön liittyviä seikkoja, joiden ansiosta luettelointi kenties on helpompaa, parempaa tai nopeampaa kuin aiemmin.

4.1.1 Alueellisen yhteistyön mahdollisuudet tähän mennessä

Alueellisen yhteistyön ansiosta luettelointityö on jakaantunut useammalle tekijälle, minkä vuoksi yksittäisten työntekijöiden työmäärä entiseen verrattuna on vähentynyt ja työaika säästyy muihin tehtäviin. Radikaalein vaikutus lienee ollut kaikkein pienimmissä kirjastoissa, kuten eräs haastateltu totesi:

Kun sä oot joutunut itse, yksinään, yksin tekemään ja primääriluetteloimaan kaiken mitä sun kirjastoon tulee, niin onhan se ollut aika, onhan tää hirveä muutos siihen, et ihan oikeasti sit pysyy tekemään jotain muutakin, vois kuvitella.

Kaikkea ei myöskään enää tarvitse tehdä tai edes osata itse, vaan ongelmatapauksissa on laajempi tukiverkosto jonka puoleen voi kääntyä. Osaamisen jakamisen merkitys korostui etenkin musiikkiaineistoa luetteloivien vastauksissa.

Nimenomaan musiikkiaineiston osalta niin se on tämmöinen vertaistuki tavallaan mikä on tärkeää, et mä voin Turun musiikkiosastolle, musiikkikirjastoon, soittaa niille luetteloijille siellä et hei, et nyt on kyllä tässä tämmöinen että, siis kyseessä on saattaa olla joku tämmöinen pohdinta jostain indi-

kaattorista tai yhden kentän toiminnasta, siis ne on tällöisiä hyvin yksittäisiä juttuja, et tällöinen vertaistuki, sitä on nyt enemmän kuin ennen, mitä mä pidän hyvin tärkeänä.

Etenkin pienemmät kirjastot luottivat pitkälti Turun kaupunginkirjaston esimerkkiin. Ongelmallisissa tapauksissa tehdään kuten Turku tai jokin muu kirjasto on tehnyt.

Me ollaan otettu vähän semmoinen kanta, et jos on vaikeeta, niin me otetaan vaan se Turun luokka, me ei ruveta miettimään.

Myös pyrkimys luokkien yhtenäistämiseen koko Vaskin alueella on helpottanut hankalan aineiston luokan päättämistä. Tällöinkin esimerkkinä toimii yleensä Turun käyttämä luokka. Moni haastatelluista mainitsi luetteloiden sähköpostiringin toimivan hyvänä tiedonjakokanavana ja väylänä ongelmien ratkaisuun. Eräs Vaskin kuvailuryhmän toiminnassa mukana oleva koki saaneensa ryhmän kautta runsaasti hyödyllistä tietoa ja kertoi jakaneensa sitä eteenpäin omassa kirjastossaan. Hän ilmaisi kuitenkin huolensa sen suhteen, saavatko kaikkein pienimmät kirjastot riittävästi luettelointia koskevaa informaatiota.

Pienemmissä kirjastoissa koetaan usein, että vastuu luettelointiin liittyvistä asioista on viimekädessä Turun kaupunginkirjastolla. Etenkin turkulaiset haastatellut olivat sitä mieltä, että yhteistyön hyöty on suurempi pienemmille kirjastoille. Turkuun hankitaan myös harvinaisempaa aineistoa jota muualle ei tule lainkaan, joten sen luettelointi jää totta kai myös Turun tehtäväksi. Yhden haastatellun mukaan turkulaiset luetteloijat kokevat yleisesti, ettei yhteistyöstä ole ollut suuremmin hyötyä luetteloinnin kannalta. Toisaalta eräs pienemmän kirjaston haastateltu uskoi, ettei Turku ole yhteistyössä pelkästään antavana osapuolena, sillä aineistoa ehditään usein käsitellä jossain pienemmässä kirjastoissa ennen Turkua. Yhteistyö mahdollistaa myös vastuiden laajemman jakamisen eri kirjastojen ja työntekijöiden kesken.

Yhteistyö on nopeuttanut aineiston käsittelyä ja näin aineisto saadaan nopeammin kiertoon asiakkaille. Aineistoa on lisäksi mahdollista laittaa kiertoon minitiedoilla ennen kuin luettelointi on kokonaan valmis. Toisaalta tässä on myös riskinsä, sillä jopa teoksen pääsana voi vaihtua luettelointitietojen täydennyksen yhteydessä. Useampi haastateltu mainitsi, että luettelointitiedot ovat aiempaa useammin valmiina jo silloin kun teosta alkaa käsitellä – joko tiedot on täydennetty jossakin toisessa kirjastossa tai ne ovat jo tulleet automaattitäydennyksenä BTJ:ltä. Tästä syystä varsinaisen luetteloinnin sijaan

työ on usein pikemminkin tietojen tarkastamista ja selvittelyä. Yksinkertaisimmillaan luettelointitietoihin tarvitsee lisätä vain oman kirjaston luokka.

Kyllähän tällöinen yhteistyö, siis se helpottaa sitä luettelointityötä ihan työnä, mutta sit taas siinä on aina se mitalin toinen puoli, että joskus se on, mun mielestä se on jopa turhauttavaa joskus vähäsen, kun sä käyt vaan lisäämässä sen luokan sinne.

Luettelointi on käytännössä siis usein vain sen tarkistamista, löytyvätkö käsiteltävän aineiston tiedot jo tietokannasta ja tarvitseeko niitä täydentää. Aineistoon ei myöskään yleensä ole tarvetta perehtyä kuin pintapuolisesti, kun tiedot tulevat muualta eikä luettelointia tarvitse tehdä itse alusta lähtien.

Alueellisessa yhteistietokannassa luettelointitiedoille on laajempi yleisö, minkä vuoksi luettelointityössä saatetaan pyrkiä täydellisyyteen tai ainakin huolelliseen ja parempaan luettelointiin. Samalla myös standarditietoisuus luettelointiformaattien ja kuvailusääntöjen suhteen lisääntyy. Useissa konversioissa mukana ollut haastateltu totesi huomaneensa luettelointisääntöjen tärkeyden, sillä omat viritykset kostautuvat helposti jälkikäteen. Yhteistyön myötä myös asiasanoitus on yhdenmukaistunut.

Et just esimerkiksi jonkun asiasanoituksen kanssa, et ennenhän me oltiin aika tällöisiä, et me laitettiin näitä omia asiasanoja omaa asiakaskuntaa ajatellen, niin nyt ne on jäänyt pois.

Yhteistyö on lisännyt tietojen läpinäkyvyyttä ja mahdolliset virheet luetteloinnissa huomataan helpommin, kun luettelointitiedot näkyvät laajemmalle joukolle. Toiminnassa täytyy aina ottaa huomioon myös luettelointitietoihin tehtyjen muutosten mahdollinen vaikutus toisiin kirjastoihin. Yhteisessä tietokannassa työskentely koetaan myös hyväksi tulevaisuutta ajatellen, sillä kehitys kulkee todennäköisesti kohti yhä laajempia yhteisluetteloita.

Yhden haastatellun mukaan tarve olla hyvä luetteloinnissa kuitenkin alenee yhteistyön myötä, ainakin jos olettaa luettelointitietojen tulevan aina valmiina. Luettelointi on nykyään lähinnä helppoa rekisteröintiä eikä tarvetta primääriluettelointiin juuri ole, joten luettelointitaidon merkitys työssä vähenee. Toinen haastateltu koki yhteistyön myötä perehtyneensä luettelointiin jopa aiempaa tarkemmin voidakseen neuvoa muita. Perehtyminen johtui paljolti järjestelmänvaihdoksesta ja uudesta formaatista, joiden vuoksi tarve opastukselle ja neuvoille oli aiempaa suurempi.

Useampi haastateltu sanoi etenkin aluksi, ettei koe yhteistyöstä olevan varsinaisesti mitään hyötyä luetteloinnin suhteen. Parhaimmillaan kaikki toimii kuten ennenkin ja suurin hyöty yhteistyöstä koituu asiakkaille aineiston parempana löytyvyytenä ja saatavuutena. Toisaalta useat haastatelluista myös korostivat yhteistyön positiivisia vaikutuksia ja sen tuomia hyötyjä etenkin kaikkein pienimmille kirjastoille. Yhteistyön ansiosta koettiin myös tulleen paljon sellaista tietoa, mitä ei muuten olisi saatu.

Yhteistyö helpotti myös paljon työtä ja osaamista vaatinutta järjestelmänvaihdosta, josta yksinäisen kirjaston olisi ollut vaikea selvitä. Etenkin yhteistyössä pisimpään mukana olleiden kirjastojen työntekijät kokivat, että yhteistyötä tuntuu olleen aina.

Mun on vaikea edes muistaa sellaista aikaa, kun me ollaan oltu itsekseen, et tietokannassa ei oo ollut muita kirjastoja. Et tota, kun sillä ei oo enää oikeastaan merkitystä, että montako niitä on, se että niitä tuli nyt taas lisää, niin ei se silleen kauheasti tunnu missään. Tuntuu et näin on ollut aina.

Vaskin viimeisin laajeneminen vaikutti siis arvattavasti eniten ensimmäistä kertaa mukaan yhteistyöhön tulleiden kirjastojen henkilökunnan kokemuksiin yhteistyöstä. Eräs haastateltu mainitsi yhteistyön positiivisena vaikutuksena myös sen, että oppii paremmin tuntemaan muiden kirjastojen kokoelmia, esimerkiksi minkä tyylistä musiikkia-aineistoa ja kuinka paljon missäkin kirjastossa on.

Haastateltujen mukaan alueellisen yhteistyön luettelointityölle tähän mennessä tarjottavia positiivisia mahdollisuuksia ovat siis ennen kaikkea seuraavat seikat:

- Vähemmän konkreettista luettelointityötä, jää enemmän aikaa muille työtehtäville.
- Laaja tukiverkosto ongelmatapauksissa.
- Aineisto nopeammin asiakkaiden saataville.
- Pyrkimys huolelliseen ja parempaan luettelointiin, standarditietoisuuden ja yhdenmukaisuuden lisääntyminen.

Enemmistö haastatelluista oli sitä mieltä, että yhteistyö on luetteloinnin kannalta enemmän positiivinen kuin negatiivinen asia. Useat haastatellut mainitsivat myös kokevansa, että yhteistyöllä on selvä vaikutus heidän työhönsä.

4.1.2 Alueellisen yhteistyön mahdollisuudet tulevaisuudessa

Yli puolet haastatelluista uskoi, että tulevaisuudessa ollaan menossa kohti yhä laajempia, valtakunnallisia ja jopa ylikansallisia yhteisluetteloita ja -järjestelmiä. Yhteisluetteloita pidettiin pääasiassa positiivisina, sillä ne vähentävät eri kirjastoissa yhä edelleen tehtävää päällekkäistä luettelointityötä.

Siihenhän tässä pyritään, että sit kaikilla olis tietyt asiat niin samalla tavalla, että pystytään lykkäämään kaikki tietokannat yhteen. Ja siinä se idea tietty myös on, että kun on näitä kokoelma- ja kuvailu- eli luettelointiryhmiä, niin et myöskin vähän sitä pidetään silmällä tätä mahdollista kansallista [yhteistyötä].

Mahdolliset tulevaisuudessa perustettavat laajemmat yhteisluettelot edellyttävät luetteloinnilta siis myös yhä tarkempaa yhdenmukaisuutta sekä standardien ja sääntöjen noudattamista, minkä moni haastatelluista koki lisääntyneen jo nykyisen yhteistyön myötä. Raamit tulevaisuuden yhteisluetteloille luodaan nykyisessä yhteistyössä.

Jos itse luetteloi, niin sit se on aina suuremman joukon käytettävissä, niin tokihan se sitten haluaa ainakin tehdä työnsä kunnolla.

Moni piti myös todennäköisenä, että luettelointia keskitetään Vaskin sisällä. Todennäköisimpänä pidettiin luetteloinnin keskittymistä Turkuun ja muihin suurempiin kirjastoihin. Ongelmallisena luetteloinnin keskittämisessä kuitenkin pidettiin aineiston fyysisyyttä.

Saattaa olla, että semmoinen toimii jossakin vaikka sen tyyppisissä yliopisto- tai muissa tietokannoissa, missä on hyvin paljon e-aineistoa. Meillä on e-aineistoa vielä tavattoman vähän ja me ollaan ihan sidoksissa siihen. Että tavallaan sen niteen elämä on kiinni siinä tietokannan elämässä, jos ne kulkee hyvin erillään, niin sit siitä tulee taas ongelmia, logistisia ongelmia.

Haastatellut toivoivatkin, ettei luetteloinnin keskittämistä vietäisi liian pitkälle, vaan luettelointi poistuisi ainoastaan kaikkein pienimmiltä kirjastoilta, joiden resurssit sen suhteen ovat muutenkin varsin niukat. Yksi haastatelluista toivoi myös, että av-aineiston luettelointi voitaisiin keskittää yhteen paikkaan ja siihen erikoistuneiden luetteloiden tehtäväksi.

Mä toivoisin, et me voitais – – jotenkin ulkoistaa nämä av:t, et joku muu kirjasto tekisi ne. Tai ei kun siis jotenkin sillai keskittää, et semmoinen ihminen, joka tekisi niitä paljon, niin se tekisi ne paljon nopeammin kuin se et mä taas joskus sit rupeen, kun niitä on kertynyt niin sit mä terästäydyn ja yritän saada niihin jonkun tolkun, et mitä mihinkin kenttään nyt tuli – –. Se

olisi paljon selvempi, kun joku yks ihminen jolta, joka tavallaan oppisi sen systeemin, niin tekisi ne. Ja se ois sit eri asia, et jos se vaikka kysyy, et mihin luokkaan tämä laitettaisi tai mitä asiasanoja tähän vois tulla, mutta et sen teknisen puolen hallitsisi niin paljon paremmin. Ja sit muuten vaan mä inhoon niitä kaikkia semmoisia kun mun mielestä se ei oo kirjastomateriaalia, mä ymmärrän paremmin kirjaa, sitä voi selata ja siitä näkee mitä se on.”

Toinenkin haastateltu piti tietäntyyppisten aineistojen luettelointiin erikoistumista mahdollisuutena. Hän ilmaisi kuitenkin myös huolensa se suhteen, jos vastuu jostakin aineistolajista on vain muutamilla työntekijöillä eivätkä muut hallitse sen luettelointia enää lainkaan. Yksi haastatelluista toisaalta kannatti etenkin elokuvien luetteloinnin nykyistä laajempaa jakamista, ettei työ keskittyisi vain Turkuun. Luettelointityön hajuttamisessa ja keskittämisessä kamppailevatkin yhtäältä osaamisen ja erikoistumisen hyödyt, toisaalta resurssien ja työpanoksen tasaisempi jakaminen eri kirjastojen kesken.

Haastattelujen tekemisen jälkeisenä aikana luetteloinnin keskittäminen Vaskin sisällä onkin edennyt melko lailla haastateltujen ennakoimalla tavalla. Kuvailua ei enää tehdä Kustavissa, Pyhärannassa, Sauvossa, Taivassalossa eikä Vehmaalla. Näiden kirjastojen primääriluetteloinnin hoitavat nykyisin Kaarina, Uusikaupunki, Raisio ja Turku. Luetteloitava aineisto myös lähetetään fyysisesti luutteloivaan kirjastoon, mutta kirjastojen välillä liikuteltavan aineiston määrä on melko vähäinen.

Luetteloinnin sinänsä ei uskottu tulevaisuudessa muuttuvan enää helpommaksi. Kun luettelointi useimmiten tapahtuu muualla tai tiedot tulevat valmiina BTJ:ltä, kirjastojen päätettäväksi jää ainoastaan teoksen luokka – tai ei edes sitä, jos luokituskin yhtenäistään. Ainakaan kaikki eivät jää kaipaamaan luettelointia, sillä kuten eräs haastateltu kiteytti:

Nykyään luettelointi on niin rutiinia, niin en mä sitä kyllä jäisi kaipaamaan, vaikka sitä joku muu tekisi ihan tykkänään. Et siitä on mennyt se, mikä oli kivaa siinä luetteloinnissa, niin se on kadonnut siitä oikeastaan.

Useampi haastateltu mainitsi yhteistyön tulevana mahdollisuutena myös syvemmän kokoelmayhteistyön, joka tosin ei sinänsä suoraan liity luettelointiin. Kokoelmien profiointi ja mahdollisuus aineiston erilaisiin painotuksiin tuli esiin etenkin musiikkiaineistoa luutteloivien vastauksissa. Hankintojen jakaminen eri kirjastojen kesken olisikin luultavasti helpoimmin toteutettavissa musiikissa ja muissa erityisemmissä aineistoissa eikä niinkään kirjallisuudessa. Eräs haastateltu myös toivoi, että luettelointityön vähen-

tyessä henkilökunnalla olisi enemmän aikaa tutustua hankittavaan aineistoon, mikä syventäisi kokoelmien ja etenkin uutuusaineiston tuntemusta kirjastoissa.

Alueellisen yhteistyön mahdollisuuksia voisivat haastateltujen mukaan tulevaisuudessa olla etenkin:

- Yhä laajemmat yhteisluettelot ja -järjestelmät.
- Luetteloinnin keskittäminen ja erikoistuminen tietyn tyyppisen aineiston luettelointiin.

Etenkin luetteloinnin keskittämisessä ja erikoistumisessa haastatellut näkivät mahdollisuuksien ohella kuitenkin myös riskejä.

4.2 Alueellisen yhteistyön sekä järjestelmävaihdon ja uuden luettelointiformaatin aiheuttamat ongelmat

Toisen tutkimuskysymyksen aiheena olivat alueellisen yhteistyön ja seitsemäntoista kunnan yhteisen tietokannan luetteloinnille aiheuttamat ongelmat. Haastattelussa pyrittiin selvittämään, mikä luettelointiin liittyvä on yhteistyön ja järjestelmävaihdon vuoksi aiempaa vaikeampaa tai hitaampaa, mistä nämä ongelmat mahdollisesti johtuvat ja mitä niiden korjaamiseksi keinoja olisi tehtävissä. Luvussa 4.2.1 käsitellään ensin yhteistyön ja luvussa 4.2.2 järjestelmävaihdon ja uuden luettelointiformaatin aiheuttamia ongelmia ja niiden ilmenemistä haastateltujen työssä. Alaluku 4.2.3 paneutuu ongelmien taustalla vaikuttaviin syihin ja alaluvussa 4.2.4 esitetään haastateltujen ajatuksia siitä, mitä ongelmien korjaamiseksi on tehty ja mitä mahdollisesti vielä voitaisiin tehdä.

4.2.1 Alueellisesta yhteistyöstä aiheutuneet ongelmat

Vaskiin vasta viimeisimmässä vaiheessa liittyneen kirjaston haastateltu kertoi yhteiseen tietokantaan siirtymisen vaikutuksista luetteloinnille seuraavasti:

Ongelmana on se, et me varotaan koko ajan, ettei me tehdä virheitä. Vaikka me saadaan päättää itse oma luokka, mutta me ei mennä sorkkimaan sitä luettelotietuetta siellä sitten kovinkaan herkästi. Et ennen vanhaan saatettiin tehdä ihan mitä vaan siellä, kun se oli meidän oma tietokanta. – – Et parhaimmillaan se on sitä, et mennään vanhaan malliin ja pahimmillaan sitä, et

mä joudun jokaisen tietueen kohdalla miettimään, et vaikka näkisinkin että tekisin jonkun asian toisin, et menenkö muuttamaan sitä tietuetta, et siinä on se ongelma. Sit mä olen päättänyt ottaa tällöisen lungin asenteen, et Turkuhan vastaa kaikesta loppujen lopuksi niin pitäköön huolen sit niistä.

Yhteisessä tietokannassa virheiden tekemisen pelko on siis huomattavasti suurempi kuin ennen yhteistyötä. Tietueita ei kovinkaan helposti mennä muuttamaan etenkin niiden kirjastojen ja työntekijöiden toimesta, jotka eivät muutenkaan luetteloiki kovin paljoa. Toisaalta omassa pienemmässä tietokannassa luettelointi saattoi toisinaan olla liiankin suurpiirteistä, joten yhteisen tietokannan vaatimus hyvästä ja sääntöjen mukaisesta luetteloinnista on myös positiivinen seikka, jotta tulevaisuudessa välttyttäisiin konversioissa syntyviltä sotkuilta. Aiemmin pienemmissä tietokannoissa vähän sinne päin tehdyt luetteloinnit ovat osittain siirtyneet myös nykyiseen tietokantaan, joten aiempia virheitä joudutaan yhä korjaamaan ja yhdistämään konversiossa syntyneitä tuplatietueita. Osa hyvin tehdyistä luetteloinneista on konversioissa myös hävinnyt ja korvautunut huomommilla luettelointitiedoilla. Toisten sotkujen siivoaminen tuntuu myös helposti turhautavalta.

Kun meillä on noin iso tietokanta, et sehän on täynnä virheitä, mitä me nyt ruvetaan korjaamaan. Et, kun mä olen sitä mieltä, meidän Origon tietokanta – – oli erinomaisen hyvin hoidettu, et siellä tuskin oli mitään virheitä, niin sit me joudutaan toisten vanhoja sotkuja korjaamaan tässä.

Puutteelliset luettelointitiedot vaikeuttavat tuplatietueiden yhdistämistä etenkin sellaisessa aineistossa, jossa ei ole ISBN- tai muuta sarjanumeroa. Konversioissa syntyneet tuplatietueet vaikuttavat konkreettisesti myös aineiston löytyvyyteen, sillä asiakkaat tai kaikki työntekijätkään eivät välttämättä löydä juuri oikeaa aineistoa. Tuplatietueita syntyi vielä konversion jälkeenkin aineiston hankintavaiheessa, sillä ohjelma ei etenkin av-aineiston suhteen osannut varoittaa tuplistaa. Tuplatietueet aiheuttavat varsinkin monimutkaisemmassa aineistossa, kuten moniviestimissä, helposti sekaannusta sen suhteen, mikä on kulloinkin oikea tietue mihin luetteloida. Eräs haastateltu oli epävarma siitä, kenelle hankinnassa syntyneiden tuplien yhdistäminen kuuluu. Toinen haastateltu kiteytti vastuunjaon seuraavasti:

Siinä on aika iso vastuu ylipäättänsä sillä ihmisellä, joka ensimmäisenä saa käsiinsä jonkun aineiston, sit myöskin sillä, joka viimeisenä saa käsiinsä sen. Jos siellä on vielä semmoinen tilanne, et hänen oma niteensä on siinä ainoassa tuplatietueessa, että sen lisäksi että pitää muistaa siirtää oma nide niin pitäisi muistaa poistaa se tyhjä tuplatietue.

Useiden haastateltujen mielestä epävarmuus luettelointitietojen suhteen oli lisääntynyt. Tietokannassa saattaa olla jo luettelointitietoja siinä vaiheessa kun teosta aletaan käsitellä, mutta niiden alkuperä ja oikeellisuus sekä riittävyys eivät aina ole tiedossa.

Välillä on sillai, et näkee jos alkaa tekeen luettelointia, et siellä on joku tehnyt jo jotain, ja se ei oo aina ihan positiivinen asia. -- Ei nyt ehkä ihan suorastaan virheitä, mut et on tottunut tekemään tietyllä tavalla ja ehkä silleen alusta alkaen, niin sit jos siellä on joku tehnyt jo jotain niin sit sitä kokonaisuutta voi olla vaikeampi hahmottaa.

Työaika kuluu myös sen tarkistamiseen, ovatko käsittelyä odottavan teoksen luettelointitiedot jo valmiit ja saatavilla. BTJ:ltä tulevat luettelointitietojen automaattitäydennykset epäilyttivät useita haastateltuja. Aineistoa on mahdollista laittaa lainattavaksi ennen tietojen täydentymistä, mutta haastatellut eivät olleet aivan varmoja siitä, että tiedot todella täydentyvät jälkikäteen. Uusi järjestelmä ei aiemmin myöskään ilmoittanut, jos pääsana muuttui tietojen automaattitäydennyksessä.

Turussa pääkirjastossa työskentelevät pitivät ongelmallisena myös sitä, että lähikirjastoissa aineistoa saatetaan laittaa lainattavaksi jo ennen kuin se on luuteloitu pääkirjastossa.

Turun sisällä se materiaali, mikä, mitä menee sivukirjastoihin, -- et niille lähetetään ne kirjat heti ja sit niille tulee kanssa se kiusaus tarroittaa se jo ennen ja laittaa asiakkaille lainaan ennen ku mä olen sen luuteloinu.

Et tommoisia jotain käytännön ongelmia mitä tulee työssä vastaan, enemmän oman kirjaston sisällä, että lähikirjastot ei malta odottaa että meillä on, heille on annettu ohjeistus, että laittakaa omat niteet kiertoan kun pääkirjaston niteet on tarroitettu, et varmasti on oikeat luokat ja muut ja aina he ei sit kuitenkaan malta odottaa.

Yhden haastatellun mukaan myös BTJ:ltä tulevissa luettelointitiedoissa on toisinaan virheitä tai poikkeavuuksia suhteessa Vaskin tietoihin, esimerkiksi vieraskielisten nimien kirjoitusasuissa. BTJ saattaa myös luokitaa teoksen erikieliset versiot eri luokkiin. Useampi haastateltu oli sitä mieltä, että toisinaan on epäselvää, onko käsiteltävä teos jo luuteloitu vai ei ja mitä sen suhteen pitäisi tehdä. Epätietoisuutta aiheuttavat myös BTJ:ltä tulevat ennakkotiedot.

Ihmisillä on vähän vaikea hahmottaa sitä, että nykyään tulee BTJ:n kautta ne ennakkotiedot, jotka on jo sinänsä aika täyden näköinen tietue, ja sitten tulee BTJ:n lopullinen luutelointi. Ja sit saattaa olla joku muualla Vaskissa tehnyt jotakin, et kuitenkin siinä täytyy sit vähän kattoo, et hetkinen, mikä tilanne täällä on, täytyykö tätä luuteloita tai siirtää.

Vaikka luettelointitiedot olisivatkin teosta käsiteltäessä jo valmiina tietokannassa, ne täytyy kuitenkin jokaisessa kirjastossa vielä tarkistaa ja lisätä tietoihin oman kirjaston luokka.

Luettelointitietoihin tehtävistä muutoksista täytyy informoida myös muita kirjastoja esimerkiksi silloin, jos teoksen pääsana muuttuu luettelointitietojen täydennyksen yhteydessä. Haastateltujen mukaan toisinaan on epäselvää, mistä kaikista muutoksista tulisi ilmoittaa, millä tavoin ja keille kaikille. Myös tiedotuksen molemminpuolisuus Turun ja muiden kuntien välillä arvelutti yhtä haastateltua.

Ainakaan minulle ei ole koskaan tullut palautetta noista pienimmistä kunnista, että Turku te olisitte tehnyt tässä virheen. Et sieltä mä en tiedä kuinka paljon, ovatko muut kirjastonhoitajat saaneet palautetta siitä. Koska täältä päin otetaan kyllä yhteyttä jossain pääsanajutuissa, voidaan ottaa yhteyttä.

Yhteydenpitoa on pyritty helpottamaan Vaskin luetteloiden yhteisellä sähköpostilistalla, jolloin muutoksista tai ongelmista ei tarvitse ilmoittaa kuin yhteen sähköpostiosoitteeseen. Sähköpostilistan käytännöllisyys jakoi jonkin verran haastateltujen mielipiteitä. Yhden haastatellun mukaan listalle tulee paljon oman työn kannalta turhia viestejä.

Siel tulee tiedotteita ja sit tulee semmoisia just tähän yhteistyöhön liittyen, et jos tulee pääsanojen muutoksia, et siivotaan sitä tietokantaa, et ne on usein semmoisia mitkä ei liity sit siihen omaan aineistoon niin sit ne tuntuu välillä vähän turhalta. Et voi päivässä tulla monta sellaista sähköpostia, jotka ei sit kosketa sitä omaa työtä suoraan.

Toinen haastateltu puolestaan katsoi sähköpostilistan toimivan niin hyvin kuin se tällaisessa tilanteessa voi toimia:

Just kun näitä tehdään näitä siivouksia, niin siinä näitä tulee niitä signummuutoksia sit paljonkin. – – Siinä aina kirjoitetaan, että missä kirjastossa on ne niteet, niin sit voi vaan klikata ja, ettei tarvi ruveta kattomaan, et onko meillä vai ei.

Yksi haastateltu piti epäselvänä sitä, kenen tehtävä on ilmoittaa virheistä luettelointitiedoissa, etenkin jos virheet ovat BTJ:ltä tulleissa tiedoissa ja niistä pitäisi informoida BTJ:tä. Tiedottaminen, etenkin äkillisten muutosten yhteydessä, onkin yhden haastatellun mukaan laajan yhteistietokannan keskeisimpiä ongelmia.

Eräs haastateltu kuvasi viimeisimpiä muutoksia oman kolmikymmenvuotisen luettelointihistoriansa suurimpina askeleina taaksepäin.

Nyt kun tulee kirja, niin on hirveen epävarmaa, sit kun ensinnäkin tää tapahtuu toisessa tietokannassa tää luettelointi, että mitä sille on tehty sille kirjalle. Aikaisemmin saattoi olla varma, et sitä ei ole kukaan muu käsitellyt, et minä näen sen nyt ensimmäistä kertaa, niin nyt täytyy sit et jaaha, tässä on luettelointitietoja, mut sitten on epäselvää, et mistä nää on otettu nää luettelointitiedot ja ovatko nää riittävät, kaikki tämmöinen et kaikki on muuttunut epävarmaksi.

Hänen mielestään luetteloinnista on tullut myös aiempaa robottimaisempaa eikä luettelointiaan kirjoja välttämättä edes muista jälkeenpäin. Luettelointi tarkoittaa yhä useammin vain oman kirjaston luokan lisäämistä luettelointitietoihin sekä korkeintaan valmiiksi tulleiden tietojen tarkistamista, mitä pidetään jossain määrin turhauttavana. Kuten useampi haastateltu mainitsi, yksi kirjastotyön osaamisalue, luettelointi, jää pois yhä useamman kirjastolaisen työnkuvasta. Myös suurin osa niistä työntekijöistä, jotka edelleen luettelivat, tekee paljon muutakin kuin luettelointia, joten luettelointityön osuus kaikesta työstä on varsin pieni. Tietojen täydentämisessä ja luokan lisäämisessä ei useamman haastatellun mukaan enää edes voi puhua luetteloinnista, vaan kyse on rekisterin täydentämisestä eli rekisteröinnistä, joka on periaatteessa hyvin helppoa. Luettelointiosaamisen vähenemisellä on vaikutuksensa myös luettelointityön laatuun ja mahdollisten virheiden havaitseminen on aiempaa hankalampaa.

Luettelointi on käytännössä meidän kaikkien työssä niin hirveän sivutoimisessa roolissa, että siihen ei sillä tavalla ihmisillä oo aikaa paneutua oikeasti, sitten ei tuu aina kauhean laadukasta tulosta.

Kun aineistoon perehdytään vain pintapuolisesti eivätkä luettelointiformaatti ja luettelointitietueen kentät ole tuttuja, sillä on vaikutuksensa myös asiakaspalveluun.

Se et sä tunnet ne [järjestelmän ja luettelointiformaatin], niin se auttaa esimerkiksi tiedonhaussa tuolla ihan sitten kun on joku ongelmallisempi, kun sä tiedät, et missä tää on, mistä kentästä se löytyy ja niin edelleen, ja miksi se on siellä, niin se auttaa sua sitten taas tuolla asiakaspalvelussakin.

Haastateltu pelkäsi, että luettelointityön ja luettelointiosaamisen väheneminen vaikuttaa negatiivisesti myös asiakaspalveluun, etenkin tiedonhaun ja tiedonhankinnan, laatuun. Asiakkaan kaipaamaa aineistoa ja tietoa ei välttämättä osata etsiä riittävän hyvin ja relevanttia aineistoa saattaa jäädä löytymättä. Myös toinen haastateltu mainitsi luettelointiosaamisen vähenemisen lisäävän ”googletyypistä” tiedonhakua sen sijaan, että haku kohdistettaisiin tiettyyn kenttään. Uutuusaineistoon tutustumiseen olisi myös hyvä kehittää uusia tapoja, kuten esimerkiksi aineistoesittelyjä, koska tutustuminen ei enää tahdu luetteloinnin yhteydessä.

Yksi haastatelluista uskoi suuren osan yhteistyön ongelmista johtuvan yhdistymiskonversion aiheuttamista sotkuista tietokannassa:

Aika monet ongelmat, mitä varmaan ajatellaan, et ne nyt on tämän Vaski-luettelointiyhteistyön ongelmia, niin nehän on itse asiassa pohjimmiltaan sellaisia ongelmia, jotka ovat seurausta yhdistämiskonversiosta. Eli se että meillä on kahdeksaa tietuetta samasta nimekkeestä aika tyypillisesti, eli tietokanta on tällä hetkellä varsin sotkuinen.

Konversio-ongelmat periytyvät aina Loki-kirjastojen ajalta, sillä aiempien konversioiden sotkuja ei ole kunnolla siivottu ennen viimeisintä konversiota. Tietokantaa onkin viime vuosina alettu siivota perusteellisesti, jotta konversiosotkuista päästäisiin vihdoin eroon.

Aineistolajien suhteen vähiten ongelmia oli kaunokirjallisuutta ja yleensäkin kirja-aineistoa luetteloivilla. Pääasiassa suomenkielistä kaunokirjallisuutta luetteloiva haastateltu kertoi seuraavaa:

Tosi vähän on ollut kyllä ylipäättään ongelmia, et mä en, saattaa olla et se johtuu just näistä mun aineistoista, et ne on enimmäkseen aika simppelitä ja niihin tulee tiedot.

Vieraskielisen aineiston luettelointitiedot tulevat BTJ:ltä usein suomenkielistä hitaammin tai niitä ei tule lainkaan, jolloin luettelointia joudutaan tekemään enemmän käsityönä ja ongelmatilanteiden todennäköisyys lisääntyy. Elokuva-aineistoa Turussa luetteloiva haastateltu arveli, että suurin osa elokuvien luettelointityöstä tehdään Turussa. Syynä on toisaalta Turkuun hankittavan aineiston suuri määrä, mutta muissa kirjastoissa myös asetetaan aineistoa käyttöön minimitiedoilla ja oletetaan Turun hoitavan luettelointityön.

Et ne kattoo, tää taas on ihan mun omaa tulkintaa, et ne kattoo sen verran et siellä on oikea pääsana ja luokka.

Turun ja muun Vaskin työnjakoon liittyvät kysymykset puhuttivat siis etenkin erikoisempien aineistolajien luetteloijia.

Alueellisesta yhteistyöstä aiheutuneita ongelmia haastateltujen mukaan olivat:

- Virheiden pelko: ei uskalleta tehdä asioita, pitää aina miettiä tekeekö muutoksia.

- Aina ei tiedä, onko teos jo luetteloitu valmiiksi vai ei ja mitä sille pitää vielä tehdä.
- Epäselvyydet sen suhteen, miten ongelmatilanteissa tulisi toimia, tiedottaminen, tiedonkulku ja päätöksenteko.
- Luettelointi on käytännössä usein vain tietojen tarkistusta ja oman kirjaston luokan lisääminen tietoihin – ei muuta työtä, mutta luokka on aina kuitenkin lisättävä.
- Luettelointityö on automatisoitua eikä aineistoon ehdi perehtyä.
- Luettelointiosaaminen vähenee, työ ei ole enää luettelointia vaan rekisteröintiä.
- Aineistoon tutustumisen ja luettelointiosaamisen vähenemisen vaikutukset asiakaspalveluun, etenkin tiedonhakuun.
- Erikoisemman aineiston luettelointityö jää helposti Turun kaupunginkirjaston vastuulle.

Konversioissa periytyneet vanhat virheet luettelointitiedoissa sekä tuplatietueet ovat myös merkittäviä ongelmia ja vaikuttavat osaltaan monien muiden ongelmien taustalla.

4.2.2 Järjestelmävaihdoksesta ja uudesta luettelointiformaatista aiheutuneet ongelmat

Kuten aiemmin on tullut ilmi, yhteistyön myötä luetteloinnissa pyritään ehkä aiempaa enemmän täydellisyyteen tai vähintäänkin mahdollisimman hyvään ja virheettömään tulokseen. Uusi kirjastojärjestelmä ja luettelointiformaatti kuitenkin hankaloittivat useiden haastateltujen mielestä täydellisyyden tavoittelua, sillä niitä ei vielä osattu käyttää niin hyvin kuin haluttaisiin. Kirjastojärjestelmän suhteen ongelmalliseksi koettiin useiden eri ohjelmien käyttö luetteloinnissa – tämä ongelma tosin pitkälti poistui järjestelmän versiopäivitysten myötä.

Meillähän on nyt tällä hetkellä Aurorassa kolme erillistä palikkaa. Meillä on se aineistohallinta, sit on se Libra, jossa ei hirveästi enää tarvii muiden kuin pääkäyttäjien mitään tehdä, ja sit on toi Silver, asiakaspalvelu. Niin nyt nämä luettelointiasiat rupeaa siirtymään sinne Silveriin, itse asiassa jo seuraavassa päivityksessä.

Useiden eri ohjelmien käyttö teki haastateltujen mielestä luetteloinnista aiempaa hitaampaa ja myös vaikeampaa. Vanhassa ohjelmassa ulkoa osattuja asioita ei vielä uudessa järjestelmässä muisteta, vaan niitä voi joutua tarkistamaan lähes päivittäin. Hitauden vuoksi luettelointia ei välttämättä ehdi tehdä niin hyvin kuin haluaisi ja voisi. Esimerkiksi asiasanoja ei välttämättä ehditä enää lisätä luettelointitietoihin, sillä niin paljon aikaa kuluu järjestelmän aiheuttamiin ongelmiin. Aineiston käsittelyä joutuu myös jonkin verran priorisoimaan sen mukaan, mitkä teokset ovat kysytyimpiä. Yksi haastatelluista nosti esiin myös nideluetteloinniksi kutsumansa ongelman:

Mä kutsun tätä nideluetteloijaksi, et jos ois kysymys ravintolasta, niin tää tarkoittaisi sitä, et kokki kävisi vielä sitten laittamassa suolan ja mausteet sinne annoksiin, kun nämä annokset on siellä pöydässä. Et kaikki tiedot – – katoaa siinä matkalla ja sit ne täytyy siinä loppuvaiheessa laittaa uudelleen sinne ja se hidastaa tätä, mun oma arvio että luettelointi on noin neljä kertaa hitaampaa ku aikaisemmin.

Jokaiseen niteeseen on siis erikseen lisättävä luokka sekä mahdollisesti korjattava signumia tai muita tietoja. Hankalana pidettiin myös sitä, että luettelointi tapahtuu koordinäkymässä, eikä lopullinen luettelointikortti ole näkyvillä luettelointia tehtäessä vaan sen joutuu katsomaan toisesta paikasta. Yksi haastateltu kuvasi ensimmäistä luettelointikokemustaan uudessa järjestelmässä näin:

Mä muistan elävästi sen, kun mä ensimmäistä kertaa avasin sen luettelointinäköymän sieltä, joka oli tyhjä lappu, ja mä, silloin ei ollut mitään, se oli semmoista testailua vaan, ja mä ajattelin, et on tää nyt kummallista, ku mä en saa, mistä mä aloitan. Se oli aivan käsittämätön tilanne, sit pikku hiljaa sielä et okei, tuolta pitää ensin tehdä tämmöinen, et se oli kyllä hyvin hämäävä, et miten mä saan tähän tyhjälle näytölle jotain.

Järjestelmän suhteen ongelmallista on myös sen erilainen toimintalogiikka aiempiin verrattuna. Työntekijät eivät välttämättä hahmota kaikkia uuden järjestelmän ominaisuuksia ja asioita tehdään osittain eri tavalla aiemmin Origoa tai Pallasta käyttäneissä kirjastoissa.

Ihan semmoiset konkreettiset käytännöt, jotka liittyy niteiden käsittelyyn esimerkiksi, niin ne on näistä järjestelmähistoriallisista syistä ne on vieraita ihmisille ja sen takia sitten saattaa tulla välillä myöskin väärinkäsityksiä. Tai yleensä on tietysti ihmisillä se oletus, et kaikki muut toimivat samalla tavalla kuin me ja kaikkien muiden pitäisi toimia samalla tavalla kuin me ja jos näin ei ole niin sitten jossain on virhe.

Asioiden siis oletetaan toimivan samalla tavalla kuin vanhassa järjestelmässä ja niitä tehdään yhä vanhalla kaavalla, kun uudenlainen tapa olisi uudessa ohjelmassa huomattavasti helpompi. Vaikka entisille Origo-kirjastoille liittyminen yhteistietokantaan on ollut suuri muutos, uusi järjestelmä muistuttaa toiminnaltaan hieman enemmän Origoa kuin Pallasta. Uuteen järjestelmään siirtyminen on siis ollut Pallasta käyttäneille kirjastoille suurempi muutos.

Uusi järjestelmä antaa vähemmän välimerkkejä ja indikaattoreita valmiina kuin aiemmat, joten luettelointia on tehtävä enemmän käsityönä ja indikaattorit pitää joko tietää tai tarkistaa jostakin. Pitkän luettelointikokemuksen omaavat työntekijät osaavat luultavasti paremmin hahmottaa indikaattorien käytön ja sen, miltä lopputuloksen pitäisi näyttää. Aiemmin pelkästään valmiita luettelointipohjia käyttäneille muutos on suuri.

On varmaan ainakin osa porukasta, jotka ihan ensimmäistä kertaa joutuu miettimään millään tasolla esimerkiksi indikaattoreita tämän uuden, uusien, uuden formaatin, uuden järjestelmän myötä.

Haastateltujen mukaan myös osakohteiden luettelointi on uudessa järjestelmässä erilais- ta ja hankalampaa kuin aiemmin, eivätkä osakohteet aina tule näkyviin oikealla tavalla. Järjestelmässä ei myöskään ole sellaisia luettelointivirheitä estäviä seikkoja kuten asia- sanojen auktoriteettihakemistoa, joten järjestelmä ei ehkäise kirjoitusvirheitä. Auktori- teettihakemiston puuttuminen on yhden haastatellun mielestä myös konkreettisesti vä- hentänyt asiasanojen käyttöä.

Se on ongelma, että se aineistohallinta sallii liikaa virheitä. Kyllä se muu- tamista asioita osaa huomautella ja jos siellä on jotakin ihan väärää koodeja kiinteämittaisissa kentissä, niin se osaa huomautella, mutta vaihtuvamittai- siin kenttiin saa kirjoitella aika iloisesti mitä tahansa. Ja tosiaan mitään semmoista auktoriteettikontrollia ei ole, tai täytyy sanoa, et siinä ohjelmassa olisi sellainen mutta se ei käytännössä toimi, niin me emme pidä sitä päällä.

Järjestelmän valmiit luettelointimuotitkaan eivät olleet sellaisenaan kovin toimivia, vaan niitä jouduttiin korjaamaan. Ongelmat eivät kuitenkaan johdu pelkästään järjestelmästä vaan myös uudesta luettelointiformaatista.

Mutta se ei ihan pelkästään johdu Aurorasta vaan siinä on myöskin tietysti tämä formaatin muuttuminen, että FINMARC:ssa nyt vaan oli enemmän osakenttiä ja järjestelmien oli helpompi antaa niitä välimerkkejä sinne vä- liin.

Koska uutta formaattia ja uusia kuvailusääntöjä ei vielä hallita riittävän hyvin, ei uudessa järjestelmässäkään välttämättä osata käyttää kaikkein kätevimpiä ja nopeimpia toimintatapoja. Tässä yhteydessä esiin nousevat jälleen myös laajan yhteistietokannan tiedotukseen liittyvät ongelmat. Myöskään järjestelmätoimittajan puolelta ei erään haastatellun mukaan saa enää samalla tavalla apua luettelointiongelmiin kuin aiemmin.

Silloin vanhan järjestelmän aikana, mä muistan sen ajan kun PallasPro tuli, niin silloinhan saattoi suoraan soittaa sinne, näille ihmisille jotka korjasi tätä. Ihan suoraan sanoo, että minä olen tässä, avaa se kone ja katsotaan tätä tietuetta ja nyt mä näytän tässä miksi tämä, miten se toimii ja silloin heti siellä ymmärrettiin, mikä siinä ongelma oli, mut ei nyt. – – Välillä tulee semmoinen tunne, että siellä jotka korjaa tätä systeemiä, nämä henkilöt, niin onko siellä luetteloivia ihmisiä vai ovatko he pelkästään ohjelmoijia.

Useampi haastateltu mainitsi myös, ettei aikaa uusiin luettelointisääntöihin ja -formaattiin perehtymiseen ole ollut riittävästi.

Poimintaluetteloinnissa ongelmia aiheuttaa myös se, että toisten tietokantojen luettelointitiedot saattavat olla eri formaatissa. Jos poimittavat tiedot on luetteloitu FINMARC-formaatilla, kentiä ei pysty suoraan kopioimaan vaan niitä täytyy muokata sopiviksi. Myös BTJ luetteloit yhä FINMARC-formaatissa, mutta sen tuottamien luettelointitietojen jakelu ja poiminta on mahdollista myös MARC 21-formaatissa.

Järjestelmänvaihdoksesta ja uudesta formaatista aiheutuneita ongelmia haastateltujen mukaan olivat siis:

- Pyrkimys mahdollisimman hyvään ja virheettömään luettelointiin ei aina onnistunut.
- Luettelointi on aiempaa hitaampaa ja vaikeampaa.
- Uuden järjestelmän ja luettelointiformaatin erot aiempiin verrattuna: enemmän käsityötä, vähemmän virheitä estäviä toimintoja.
- Järjestelmän ongelmista johtuva kiire ja auktoriteettihakemiston puuttuminen vähentävät asiasanojen käyttöä.
- Puutteet uusien luettelointisääntöjen ja -formaatin osaamisessa.

- Uusiin luettelointisääntöihin ja -formaattiin perehtymiseen ei ole ollut riittävästi mahdollisuuksia työajalla.
- Poimintaluetteloinnissa toisten tietokantojen luettelointitiedot saattavat olla eri formaatissa.

Uuden järjestelmän ja luettelointiformaatin aiheuttamat ongelmat kiteytyvät pitkälti niiden eroihin vanhoihin verrattuna. Uusien sääntöjen ja toimintatapojen oppiminen vie aikansa, mutta ongelmat luultavasti vähenevät käyttökokemuksen lisääntyessä.

4.2.3 Alueellisen yhteistyön sekä järjestelmävaihdon ja uuden luettelointiformaatin aiheuttamien ongelmien mahdolliset syyt

Yhteistyöhön liittyviä ongelmia on osaltaan aiheuttanut se, etteivät kaikki uusina mukaan tulleet kirjastot välttämättä ole vielä kaikilta osin tottuneet yhteistyöhön. Toisaalta vanhojenkin Vaski-kirjastojen on täytynyt sisäistää uusien toimijoiden mukaantulo.

Kyl se sekä uusien että vanhojen Vaski-kirjastojen työntekijöiltä niin myöskin se pelkkä laajeneminen on vaatinut vähän uutta ajattelua, vaikka se pelkkä laajeneminen sinänsä ainakin meidän vanhojen Vaski-kirjastoihmisten kannalta niin se on nyt ollut se pienin asia tässä viimeisessä muutoksessa.

Vain omassa tietokannassaan toimimaan tottuneet saattavat kokea työläänä esimerkiksi pääsanan muutoksista aiheutuvan ilmoittelun ja yhteydenpidon moniin eri tahoihin. Kirjastoilla on myös ollut erilaisia luettelointikäytäntöjä riippuen niiden koosta ja siitä, onko osa työntekijöistä voinut keskittyä lähes pelkästään luettelointiin. Ongelmia voivat aiheuttaa myös erilaiset odotukset sen suhteen, kuinka pitkälle Turun kuuluu vastata aineiston luetteloinnista ja luetteloinnin koordinoinnista. Eräs Turun kaupunginkirjastossa työskentelevä ilmaisi työnjakoon liittyvän epätietoisuutensa seuraavasti:

Sen mitä mä toivoisin todella, että muut kirjastot tai muut kunnat sanoisi, selkeästi viestittäisi, mitä he odottaa Turulta. Selkeämmin, ehkä he sanovatkin, mut mä en ole tietoinen siitä.

Luetteloivien työntekijöiden fyysinen etäisyys nousi esiin useissa haastatteluissa, sekä koko Vaskin suhteen että Turun kaupunginkirjaston sisällä. Turussa toteutettiin vuonna 2006 organisaatiouudistus, jonka seurauksena aineistokeskus lakkautettiin ja luettelointi hajautettiin eri osastoille. Vuoden 2010 organisaatiouudistuksessa luettelointia keskitettiin hieman pienemmälle työntekijämäärälle, mutta edelleen luettelointia Turussa tekee

toistakymmentä ihmistä. Suurin osa turkulaisista haastatelluista kaipasikin keskitettympää luettelointiosastoa sekä sen mukanaan tuomaa vertaistukea ja matalan kynnyksen kommunikaatiota muiden luetteloidijien kanssa.

Yks ongelma itse asiassa tässä Vaski-yhteistyössä, että tää on Turussa myöskin hyvin hajallaan, meillä ei oo, turkulaiset luetteloidijat on maantieteellisestikin etäällä toisistaan ja tekee aika yksin sitä työtä, ja tämmöisessä tilanteessa, et formaatti muuttuu, niin se on tosi hankala tilanne. Jos Turussa ois joku tämmöinen kiinteämpi luettelointiosasto, niin me ehkä pystyttäis oleen sitten muulle Vaskille paremmin tukena ja kaikkien tämmöisten ohjeitten tekeminen ja tän tyyppinen ois helpompaa.

Sähköpostitse kommunikointia pidetään myös melko kasvottomana ja etenkin muiden kirjastojen luetteloidijat ovat jääneet monille tuntemattomiksi, mikä saattaa hankaloittaa yhteydenpitoa.

Järjestelmävaihdoksen aiheuttamien ongelmien, kuten virheiden ja hitauden, ensisijainen syy on selvästi järjestelmän puutteellinen käyttötaito ja vähäinen käyttökokemus. Järjestelmää oli etenkin alussa myös hankala käyttää, sillä luettelointiin liittyviä asioita joutui tekemään useammassa eri ohjelmassa. Järjestelmän keskeneräisyys oli siis monien ongelmien taustalla ja versiopäivitysten myötä ainakin osa ongelmista lienee poistunut.

Puutteet osaamisessa ja käyttökokemuksessa koskevat myös uutta formaattia, jota ei vielä osata kunnolla ja joka on haastateltujen mukaan myös selvästi aiempaa hankalampi käyttää. Toisaalta ongelmia aiheuttaa myös luettelointityön väheneminen. Kun luettelointia tehdään vain vähän, uusi formaatti ei välttämättä koskaan tule yhtä tutuksi kuin vanha.

Ongelmahan johtuu siitä, et me ollaan käytetty MARC 21:ä niin vähän ja tätä uutta järjestelmää niin vähän, me joudutaan käyttämään sitä niin vähän, – et ei koskaan tuu niin tutuksi kun FINMARC tuli. Et FINMARCIN osasi silmät ummessa melkein ja ymmärsi ne kaikki jutut minkä takia. Et kun nykyään ei välttämättä aina ymmärrä, et miksi tää on näin, paitsi sitten jos pitäisi olla kuvailusääntö siinä vieressä, niin sit vois ymmärtää. Et sehän se on, mun mielestä se on lähtökohtaisin ongelma nyt se MARC 21:n tuntemattomuus, osaamattomuus ja sen soveltaminen sitten tuossa Aurorassa.

Uuden formaatin ohella käyttöön tulivat myös uudet kuvailusäännöt, joiden opetteluun ei useiden haastateltujen mukaan ole ollut riittävästi aikaa. Ohjeista ja esimerkeistä huolimatta sääntöihin ja formaattiin tutustuminen on ollut paljolti kunkin työntekijän oman

aktiivisuuden varassa eikä työaikaa siihen ole välttämättä ollut käytettävissä riittävästi. Myös varsinaista koulutusta sekä järjestelmän käyttöön että formaattiin liittyen olisi useiden haastateltujen mukaan saanut olla enemmän. Käytännön luettelointityön vähäinen määrä useimpien luettelointia tekevien työntekijöiden työnkuvassa lienee osaltaan vaikeuttanut uuden järjestelmän, formaatin ja kuvailusääntöjen oppimista.

Tää on kuitenkin aika semmoista high tech -hommaa tää luettelointi, ja suurin osa, käytännössä kaikki meidän luetteloijat, tekee hirveen paljon muutakin ku luetteloi, eli se luetteloinnin prosenttiosuus siitä työstä on aika pieni. Ja tämmöisessä tilanteessa, ku järjestelmä vaihtuu, formaatti vaihtuu, säännöt vaihtuu, niin ihmiset on lähinnä pihalla.

Ongelmia lisäsi useamman haastatellun mielestä myös se, että formaatti ja järjestelmä vaihtuivat yhtä aikaa. Uuden formaatin opettelu tutussa järjestelmässä olisi luultavasti ollut helpompaa. Nyt uutta opittavaa tuli yhdellä kertaa niin paljon, että kaiken sen omaksuminen on ollut hankalaa. Muutosten samanaikaisuuden vuoksi ongelmien syitä on toisinaan myös vaikea hahmottaa käytännön työssä – esimerkiksi formaattiin liittyviä seikkoja saatetaan pitää järjestelmän vikoina. Kun järjestelmän ja formaatin vaihdokseen yhdistetään vielä Vaskin laajeneminen, muutoksen suuruus on ollut poikkeuksellinen.

Ylipäätänsä siis tämmöinen tilanne, et vaihdetaan formaattia, vaihdetaan järjestelmää ja yhdistetään kahdeksan, olikohan se nyt kahdeksan tietokantaa mitä yhdistettiin, niin siinä vaiheessa kun me se tehtiin, niin mä en ainakaan kyselemällä löytänyt yhtään esimerkkiä vastaavasta prosessista.

Sekä yhteistyöhön että järjestelmään liittyviä ongelmia on osaltaan aiheuttanut myös useista konversioista johtuva tietokannan sotkuisuus ja tuplatietueiden suuri määrä.

Ongelmien syinä voidaan siis pitää seuraavia:

- Uusien Vaski-kirjastojen tottumattomuus yhteistyöhön, erilaiset käytännöt.
- Fyysinen etäisyys, luetteloijat ovat hajallaan.
- Järjestelmän puutteellinen käyttötaito ja vähäinen käyttökokemus.
- Järjestelmän keskeneräisyys.
- Uuden formaatin puutteellinen käyttötaito ja vähäinen käyttökokemus sekä eroavuudet vanhaan verrattuna.

- Koulutusta tai aikaa perehtyä uusiin asioihin ei ole ollut riittävästi.
- Luettelointi lähes kaikilla vain pieni osa työtä, ei aikaa paneutua siihen.
- Konversioista johtuva tietokannan sotkuisuus ja tuplatietueet.

Järjestelmän ja formaatin vaihtuminen sekä Vaskin laajeneminen yhtä aikaa oli kaiken kaikkiaan niin iso kokonaisuus, että ongelmilta olisi ollut mahdotonta täysin välttyä.

4.2.4 Alueellisen yhteistyön, järjestelmävaihdon ja uuden luettelointiformaatin aiheuttamien ongelmien korjaaminen

Luetteloinnissa ilmenneitä ja järjestelmään liittyviä ongelmia on pyritty korjaamaan palautteen avulla. Järjestelmän toimintaan liittyvää palautetta on kerätty ja välitetty keskitetysti järjestelmätoimittajalle. Luettelointivirheistä pyritään antamaan palautetta silloin kun niitä esiintyy, mikä toivottavasti ehkäisee virheiden toistumista. Erityyppiselle aineistolle on laadittu luettelointiohjeita ja valmiita luettelointipohjia, joiden käyttö vähentää virheitä. Luetteloidijien sähköpostilista ja wiki ovat toimineet kanavina tiedon välittämiseen sekä virheiden korjaamiseen ja ehkäisyyn. Turussa on pyritty järjestämään myös luetteloidijien yhteisiä palavereja, joissa on mahdollista keskustella ongelmista. Myös koulutuksella on pyritty vähentämään ongelmia.

Luettelointiyhteistyöhön kaivataan paitsi koulutusta, myös selkeitä ja yhteisiä sääntöjä, jotta ongelmat saataisiin minimoitua.

Onko se liian tämmöinen kunnianhimoinen suunnitelma kuvitella, et me alamme hiomaan näitä yhteisiä tämmöisiä käyttäytymisnormeja, vai pitääkö sitten hyväksyä se, että se on niin kuin on, et siellä on tietty prosenttimäärä tiedoista on oikein ja sitten kaikki ei ole ihan oikein sitten tässä rekisterissä.

Etäisyydestä ja luetteloidijien hajallaan olosta aiheutuvia kommunikaatio- ja muita ongelmia olisi mahdollista korjata tiiviimmän yhteistyön ja luetteloinnin keskittämisen avulla. Koko Vaskin laajuudelta luetteloidijia olisi käytännössä hankala koota yhteisiin tapaamisiin, kuten erään haastatellun muistelusta käy ilmi:

Meillä oli silloin ensimmäisessä Vaskin muodostumisessa 2008, niillä paikkeilla, – – Turun aineistokeskuksen vanha osastonjohtaja – – piti yhden tai kaks semmoista tapaamista missä oli kaikki Vaskissa luettelointia tekevät. Mutta se oli siis niin iso porukka, että käytännössä niitten tapaamisten pitäminen, ensinnäkin, et ihmiset pääsis paikalle, ja sit se, että se ei todellakaan

oo mikään semmoinen, et nyt keskustelemme tässä käytännöstä, vaan se on semmoinen, et istumme jossain luentosalissa ja olemme hiljaa, kukaan ei uskalla sanoa mitään, sen tyyppinen tilanne.

Sähköpostilista lienee siis paras mahdollinen yhteydenpitokanava Vaskin laajuisesti. Useat turkulaiset kannattivat oman kirjastonsa sisällä paluuta hieman keskitetympään luettelointiosastoon. Luetteloivat työntekijät voisivat tällöin keskittyä pitkälti vain luettelointiin ja luettelointiosaaminen paranisi. Luettelointiosasto voisi toimia paremmin tukena koko Vaskille ja myös työnjakoa Turun ja muiden kuntien välillä olisi helpompi koordinoita.

Ongelmien korjaamiseksi on siis käytetty tai voitaisiin käyttää seuraavia keinoja:

- Palaute ja keskustelu.
- Luettelointiohjeet ja -pohjat.
- Koulutus.
- Tiiviimpi yhteistyö ja luetteloinnin keskittäminen.

Iso osa ongelmista korjaantunee ajan myötä, kun ihmiset tottuvat yhteistyöhön ja oppivat käyttämään uutta järjestelmää ja formaattia. Myös uudessa järjestelmässä ilmenevistä ongelmista monet korjaantuvat ohjelman versiopäivitysten myötä. Tuplatietueiden ja luettelointivirheiden korjaaminen on tärkeää myös tulevaisuutta ajatellen, jotta ne eivät siirtyisi enää eteenpäin mahdollisissa tulevilla konversioissa tai valtakunnalliseen yhteistietokantaan liityttäessä.

4.3 Vaikutukset henkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin

Kolmas tutkimuskysymys käsitteli yhteistyön laajenemisen ja järjestelmänvaihdon vaikutuksia luettelointityötä tekevän henkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin. Haastatteluissa pyrittiin selvittämään näiden seikkojen vaikutusta luetteloijien työnkuvaan ja osaamistarpeisiin sekä yleisemmin työhön ja osaamistarpeisiin haastattelun edustamassa kirjastossa. Lisäksi pyrittiin kartoittamaan muutosten käsittelyä ja koulutuksen riittävyyttä. Vaikutuksia työhön ja osaamistarpeisiin käsitellään yhteistyön kannalta alaluvussa 4.3.1 ja järjestelmänvaihdon kannalta alaluvussa 4.3.2.

4.3.1 Yhteistyön laajenemisen vaikutukset työhön ja osaamistarpeisiin

Yhteistyön mukanaan tuoma laajempi yhteisö ja toisten kirjastojen työntekijöiden erityisosaamisen jakaminen on tiettyssä määrin vähentänyt yksittäisten työntekijöiden osaamistarpeita. Tämä näkyy etenkin muuta kuin kirja-aineistoa luotteloivien työssä.

Ehkä se on enemmän vähentänyt osaamistarvetta kuin lisännyt, koska nyhän, eihän mun tarvi osata kaikkea, ku aina on joku toinen joka tietää jostain toisesta asiasta ja, ja sit varsinkin, tai no miksei kaikessa, mut musiikissakin sit kun on genrejä niin paljon, niin eihän mun nyt sit tarvi olla asiantuntija joka ikisessä hevimetallin alalajikkeessa, et sit voi aina kääntyä jonkun toisen puoleen.

Luotteloijan ei siis enää tarvitse olla asiantuntija kaiken aineiston suhteen. Jos joku toinen luotteloija on tietyn aineiston asiantuntija, ei muiden kannata käyttää aikaansa saman erityisosaamisen hankkimiseen. Ongelmatilanteissa voi aina kysyä joltain, joko isommalta ryhmältä tai yhdeltä asiantuntijalta. Yhteistyö voi toisaalta johtaa myös ongelmien välttelyyn ja siirtämiseen muille.

Tämmöinen joku materiaali, joka vaikuttaa kauhean vaikealta, niin mielellään sit jätetään se roikkumaan ja odotetaan et Turku luotteloi, eli hyödynnetään siinä, vaikei Turussa sitä osaamista oo varmaan yhtään sen enempää, siis kokemusta tietenkun siis yleensäkin ehkä luotteloinnista voi olla, mut – – kyllähän sielläkin on vaikuttanut tää, ei ne osaa yhtään sen paremmin ku mekään, eikä niillä oo sen enempää välttämättä aikaakaan ku meillä, mut silti me jäädään aina odottamaan et Turku [tekee] kun se on niin iso.

Luotteloinnista omassa kirjastossaan vastaavien on toisaalta myös ollut pakko perehtyä aiempaa enemmän joihinkin asioihin kyetäkseen perehdyttämään muita ja vastaamaan kysymyksiin. Luottelointityö on yhteistyön myötä kuitenkin yleisesti vähentynyt kun työ on jakaantunut useammalle tekijälle, mikä on myös vähentänyt työntekijöiden osaamistarpeita. Luottelointiosaamista ei ylipäätään enää edes edellytetä kuin pieneltä osalta kirjaston työntekijöitä, mikä puolestaan voi nostaa kynnystä ryhtyä tekemään luottelointiin liittyviä työtehtäviä.

Meidän henkilökunnassahan ainoastaan ne, jotka rekisteröi, niin osaavat jonkin verran sit sitä luottelointia, eikä sitä edellytetäkään enää välttämättä kaikilta. Mut sit siinä on myös sekin ongelma, et ku sitä ei edellytetä, niin hirveen moni joka vois tehdä sitä niin on arka lähtemään siihen. Et vaikka se ois, no, esimerkkejä meillä on jo, että vaikka olisit näyttänyt sen kädestä pitäen, niin se on seuraavalla viikolla unohtunut.

Myös luettelointiosaamista tarvitsevat työntekijät vieraantuvat helpommin luetteloinnista ja luettelointiosaaminen rapistuu, kun sitä tekee vain vähän.

Yhteistyö on osaltaan kaventanut yksittäisten kirjastojen ja luetteloiden päätäntävaltaa, sillä käytännöt ja työskentelytavat määrittyvät koko Vaskin laajuisesti. Turun kaupunginkirjaston koetaan olevan melko lailla määräävässä asemassa sen suhteen, miten luettelointiin liittyvissä asioissa toimitaan, ja pienemmissä kirjastoissa oletetaan Turun ottavan vastuun asioista.

Turku tekee niitä päätöksiä ja mieltii ne asiat, ei meidän tarvii mieltii. – – Turku, totta kai se ottaakin vastuun, se on iso kirjasto ja maakuntakirjasto, niin sen rooliin kuuluu ottaa vastuu tästä homman toimivuudesta, ja varmaan ihan mielellään ottaakin, et siellä on ihmisiä jotka pystyy hoitamaan tätä. Niin mun mielestä se on ihan positiivista, ja kyl meidän henkilökunta on ottanut sen asenteen, et Turusta se apu tulee, tai jostain muusta sitten jos ei Turku tiedä.

Yhteiset käytännöt ovat siis myös positiivinen asia, sillä kaikkea ei tarvitse enää mieltiä ja ratkaista itse.

Useimpien haastateltujen mielestä yhteistyöllä ei ole ollut suuremmin vaikutusta omaan luettelointiin liittyvään työnkuvaan tai osaamistarpeisiin. Etenkin vanhoissa Vaski-kirjastoissa viimeisimmän laajenemisen vaikutus on jäänyt vähäiseksi uuden järjestelmän ja formaatin rinnalla. Jopa omassa organisaatiossa tapahtuneiden muutosten vaikutukset koetaan suuremmiksi kuin laajemman yhteistyön vaikutukset.

Ei työnkuva ainakaan oo muuttunut millään lailla, et en mä oikeastaan sanoisi, et osaamistarpeetkaan on muuttunut.

Ei se [Vaskin laajeneminen ja yhteistyön lisääntyminen] oo vaikuttanut, et sitä aineistoa on ihan saman verran siitä huolimatta.

Uutena Vaskiin liittyneissä kirjastoissa taas monen työnkuva tai vähintäänkin työskentelytapa on muuttunut yhteistyön myötä. Olennaisinta on ollut ymmärtää kimppaan kuumumisen merkitys: yhteisiä sääntöjä on noudatettava eikä sooloilulle ole sijaa. Tärkeää on ollut myös sen tajuaminen, mikä merkitys yhteistyöllä on käytännön luettelointityössä.

Osaamistarpeita ovat siis yhteistyön myötä vähentäneet seuraavat seikat:

- Osaamisen jakaminen ja yhteiset käytännöt.

- Luettelointityön ja luettelointiosaamisen väheneminen.
- Ongelmatilanteiden ja ongelmien siirtäminen muiden kirjastojen vastuulle.
- Yksittäisten kirjastojen ja luetteloijien päätäntävällän väheneminen.

Osaamistarpeita yhteistyön myötä ovat puolestaan lisänneet:

- Yhteistyön aiheuttamat muutokset työssä.
- Uudet käytännöt.
- Luetteloinnista vastaavien on perehdyttävä asioihin aiempaa tarkemmin.

Yhteistyön laajenemiseen liittyviä muutoksia on haastateltujen mukaan ainakin kahdes-
sa kirjastossa käsitelty henkilökunnan palaverissa. Vaskiin uutena mukaan tulleen kir-
jaston työntekijä kertoi, että yhteistyön aiheuttamista muutoksista keskusteltiin jo etukä-
teen. Uusista tai askarruttavista asioista on myös aina mahdollista keskustella henkilö-
kunnan viikoittaisissa yhteisissä palaverissa tai pienemmällä joukolla. Toisen pienen
kunnan haastateltu kertoi, että ongelmia käsitellään säännöllisesti henkilökunnan pala-
vereissa, mutta esiin nousevat asiat ovat yleensä yksittäisiä pikkuseikkoja. Kolmannessa
kunnassa on kahden viikon välein henkilökunnan yhteisiä kokouksia, joissa informoi-
daan uusista asioista. Myös Turussa on alettu säännöllisesti järjestää luetteloijien ko-
kouksia. Kaikkialla keskustelua ongelmista käydään luetteloivien kollegoiden kanssa
myös käytännön työn ohessa ja oman tiimin kesken. Koko Vaskin kesken keskustelu on
mahdollista lähinnä luetteloijien sähköpostilistalla, mutta kynnys listalla keskusteluun
on monille melko suuri. Yhteistietokannassa toimimisesta järjestettiin myös koulutusta
kevällä 2012 järjestelmänvaihdokseen ja uuteen luettelointiformaattiin liittyvien koulu-
tusten yhteydessä.

4.3.2 Järjestelmänvaihdoksen ja uuden luettelointiformaatin vaikutukset työhön ja osaamistarpeisiin

Kirjastojärjestelmän ja luettelointiformaatin sekä kuvailusääntöjen vaihtuminen yhtä
aikaa oli suuri muutos. Yhden haastatellun mukaan oikeastaan kaikki oli tavallaan ope-
teltava uusiksi. Toisaalta suurelta osin valmiina tulevat luettelointitiedot myös vähentä-
vät osaamistarpeita, mutta ongelmatilanteiden selvittämiseen menee usein aiempaa

enemmän aikaa. Järjestelmän perustoimintoja ei yleisesti ottaen pidetä kovin hankalina, mutta monimutkaisemmat toiminnot voivat aiheuttaa hankaluuksia. Olennaista on myös ymmärtää, miten luetteloidut tietueet näkyvät järjestelmässä sekä asiakkaille verkkokirjastossa. Yhden haastatellun mukaan työtä hidastaa myös se, että luetteloinnin yhteydessä joutuu tulostamaan tarroja tai tekemään muuta sellaista, mikä aiemmin on kuulunut kirjastovirkailijoiden työhön. Etenkin vähemmän luutteloivat tarvitsisivat työnsä tueksi myös ohjeita ja ns. rautalankamalleja, sillä heille luettelointityö ei ole rutiin omaista. Toisaalta liiallinen ohjeisiin nojautuminen myös vähentää ihmisten uskallusta kokeilla ja opetella asioita itse.

Uuden formaatin myötä luettelointityötä tehdessä indikaattoreita on edelleen jatkuvasti tarkistettava, sillä niitä ei vielä muisteta ulkoa kuten vanhan formaatin aikana. Etenkin entisissä Origo-kirjastoissa tarve kuvailusääntöjen opettelulle on ollut suuri. Vanha järjestelmä teki paljon luutteloijan puolesta, mutta nyt sääntöjen, formaatin ja indikaattoreiden tuntemus on tarpeen. Ongelmia aiheuttaa se, että tieto on hajallaan eri paikoissa ja sen etsimiseen menee aikaa. Järjestelmä ei myöskään osaa huomauttaa kaikista formaattiin liittyvistä virheistä, mikä lisää epävarmuutta. Uusi formaatti on yleensäkin muutoksista suurimpia osaamistarpeita lisääviä seikkoja.

Keskeinen vaikea asia formaatin muutoksen kanssa on se, et miten ihmiset saadaan oppiin se formaatti. Meillä on nyt kulunut vuosi ja en mä tiedä onks se todellisuutta vai onks ihmisillä vaan draaman tajua, mutta kyllä ainakin nää turkulaiset ovat edelleen sitä mieltä, et he ovat aivan pihalla ja mistään ei mitään tiedä ja kaikki on kaaosta. Eli ohjeistuksen tarve tuntuu olevan jatkuva ja loputon ja mulla itselläni alkaa vähän mielikuvitus olla lopussa, mä en enää tiedä miten mä pystyisin ohjeistaan paremmin.

Sama haastateltu kuitenkin painotti, että vaikka standardien noudattaminen onkin tärkeää, ei virheiden tekemistä tulisi pelätä liikaa, sillä ne saadaan yleensä kuitenkin jossain vaiheessa korjattua.

Positiivisia seikkoja järjestelmänvaihdoksella ja formaatin muutoksella ei haastateltujen keskuudessa juurikaan koettu olleen.

Mulla ei nyt kauheasti oo kyl positiivista tästä sanottavaa, siis en mä mitenkään negatiivisestikaan näihin suhtaudu, et ei sillä, en kiroa joka aamu töihin tullessa, että kun täytyy näitäkin nyt käyttää, mut ei ne oo niinku mun mielestä tuonut mitenkään erityisesti mitään positiivistakaan mun työhön.

Sanoisin, et se on aika lailla plus miinus nolla, et en mä oo sit hirveästi siitä kärsinytkään, et ne pelot oli ehkä sit vähän liioiteltuja. Että ei se toisaalta mun mielestä oo myöskään parempi ku entinen järjestelmä, mut et kyl tänkin kanssa tulee toimeen.

Myönteisinä vaikutuksina mainittiin lähinnä, että aina on hyvä kehittää itseänsä ja oppia uutta. Muutama haastateltu piti myös uutta järjestelmää ja muutosprosessia yleensä mielenkiintoisena.

Monen haastatellun mielestä uusi järjestelmä tuntui etenkin alkuun huonommalta kuin aiempi, mutta vuoden aikana sen käyttöön on jo suurimmaksi osaksi totuttu. Muutos on ollut pakko hyväksyä ja pyrkiä muokkaamaan omaa työtä ja toimintaa vallitsevien olosuhteiden mukaan.

Siihen menee loppujen lopuksi aika lyhyt aika, kun sä käännät pääsi taas tähän asentoon, et nyt se menee näin, koska näitä tulee jatkuvasti, näitä on tullut niin paljon, et siihen on tottunut, et nyt on jo pikkuhiljaa valmistautunut, et koska käännetään taas aivot toiseen suuntaan.

Ehkä suurempana hankaluutena on hyväksyä se asia, että tyyliin ennen tämä toimi paremmin ja nyt se ei toimikaan tässä niin hyvin.

Erään haastatellun mukaan hänen omassa työnkuvassa ja osaamistarpeissaan ei ole tapahtunut muutoksia järjestelmän ja formaatin vaihdoksen myötä. Hän kokee myös, että muutoksiin suhtaudutaan yleensä ennakkoon turhankin pelokkaasti, sillä sopeutuminen tapahtuu kuitenkin yllättävän nopeasti. Etenkin vanhimmat haastatellut kokivat muutoksen stressaavana. Aikaa uuden oppimiseen pitäisi heidän mielestään olla enemmän, sillä vanhat ihmiset eivät opi yhtä nopeasti kuin nuoremmat. Jatkuvaan oppimiseen tarvittavan ajan puute tuli esiin myös nuorempien haastateltujen keskuudessa. Koska järjestelmä oli etenkin alkuun keskeneräinen, uutta opittavaa on myös tullut koko ajan lisää eikä aiemmin opittua välttämättä myöhemmin enää pidäkään paikkaansa.

Järjestelmävaihdosta ja uutta luettelointiformaattia koskevia osaamistarpeita ovat merkittävimmin vähentäneet aiempaa useammin kokonaan valmiina tulevat luettelointitiedot. Seuraavat asiat puolestaan ovat lisänneet osaamistarpeita:

- Monia luettelointiin liittyviä asioita on opeteltava uudestaan uudessa järjestelmässä.
- Uuden formaatin ja sen indikaattoreiden sekä kuvailusääntöjen opettelu.

- Ohjelman keskeneräisyys, päivitysten jälkeen asioita on opeteltava uudestaan.

Uuteen järjestelmään ja formaattiin liittyviä asioita ja muutoksia on käsitelty paljolti epävirallisesti luettelointia tekevien työntekijöiden kesken. Luetteloijat kysyvät neuvoa, varmistavat asioita toisiltaan sekä keskustelevat ongelmista. Etenkin pidempään luetteloineet ja kokeneimmat ovat toimineet tukena muille. Tosin etenkin Turussa luetteloi-
jien fyysinen etäisyys hankaloittaa spontaania keskustelua. Asioita on jonkin verran käsitelty omalla osastolla eli tiimien sisällä, mutta yleisesti ottaen luetteloijat kokivat olevansa ongelmien kanssa melko yksin. Virallisia keskustelutilaisuuksia ole juurikaan ollut tarjolla, vaikka haastatellut katsoivat, että sellaiset olisivat voineet auttaa ja vähentää muutoksista aiheutunutta ahdistusta. Turkulainen haastateltu kertoi seuraavaa:

Meillä on kaikennäköisiä henkilökuntakokouksia, mut ei niissä ei keskustella tämmöisistä asioista, niissä keskustellaan aina ensi vuoden, tai eikä niissä edes keskustella, niissä on kalvosulkeiset ensi vuoden tavoitteista ja projekteista ja jostain tämmöisistä näin. Mut ehkä me voitais, tosiaan niissä luetteloi-
jien kokouksissa me voitais tämän tyyppisiä jotain puhuu, mut siellä ei oo tietenkään koskaan sit taas nämä pomot mukana, joitten mielestä tämä, siis luettelointi, on semmoinen juttu, et ne ei käsitä et kuin siihen voi mennä niin paljon aikaa, kun me vaan siirretään sieltä suoraan BTJ:ltä.

Eräässä pienemmässä kirjastossa etenkin järjestelmän ongelmia on käsitelty usein myös henkilökunnan yhteisissä palavereissa. Toisen pienen kirjaston edustajan mukaan palavereissa esiin tulevat ongelmat ovat yleensä yksittäisiä pikkuasioita. Kolmannessa pienemmässä kirjastossa henkilökunnan kokouksissa informoidaan etenkin uusista asioista ja muutoksia on käsitelty yleisesti ottaen aika hyvin. Järjestelmänmuutoksen ongelmista ei tosin enää juurikaan keskustella, vaan muutos ja sen mukanaan tuomat seikat on vähitellen hyväksytty vallitsevaksi asiantilaksi.

Uuden kirjastojärjestelmän luettelointiominaisuuksien koulutusta annettiin kaikille niille, jotka käyttävät työssään järjestelmän luettelointiosiota. Muutama ihminen vastasi koulutustilaisuuksien vetämisestä ja ne pidettiin isoimmista kirjastoissa. Yhteensä luettelointikoulutukseen osallistui vajaa sata työntekijää. Koska luetteloinnin ohella koulutusta järjestettiin myös asiakaspalvelun, tiedonhaun, hankinnan ja muiden toimintojen käytöstä, uusia asioita oli kokonaisuutena katsoen todella runsaasti. Tämän takia yksittäisen aihealueen koulutus jäi monen mielestä turhan vähäiseksi. Koulutuksessa käytettiin oikean tietokannan sijaan testikonversiotietokantaa, mikä ei tietenkään täysin vas-

tannut oikeaa tietokantaa. Koulutuksen puutteita paikkaamaan laadittiin yksityiskohtaisia kuvankaappauksilla varustettuja ohjeita eri toimintoihin.

Mielipiteet koulutuksen riittävydestä jakaantuivat yleisesti ottaen jonkin verran haastateltujen kesken. Osan mielestä koulutusta oli tarpeeksi ja osan mielestä taas liian vähän.

Alkuvaiheahdistus oli varmaan kyllä monilla, sitten ehkä tuntui että koulutusta ei oo riittävästi, mut kyllä se tosiaan siitä sitten kun lähti tekemään. – – Koulutusta varmaan oli periaatteessa ihan riittävästi, vaikka mä muistan, et ihmiset toivoi, et voisiko saada lisää koulutusta, mut kyllä sitä mun mielestä sit oli tarjollakin.

Kyllä sitä ois varmaan aluksi kaivannut enemmän koulutusta siihen, et me saatiin semmoista yleiskoulutusta, mut et sit kaikki semmoiset yksityiskohdat ja ongelmatilanteet, et ne on saanut sit sillai aika lailla itsekseen ratkoa ja ottaa selvää, kysellä kollegoilta. Mut et ei oo varmaan ollut mahdollista myöskään mikään semmoinen vierihoito ihan jokaiselle.

Mun mielestäni se järjestelmänvaihdos toteutettiin kiireellä ja typerästi ja koulutusta ja perehdytystä ei ollut ollenkaan riittävästi, sitä oli aivan älyttömän vähän.

Luettelointikoulutuksista omassa kirjastossaan vastannut haastateltu katsoi saaneensa riittävästi koulutusta järjestelmän käyttöön. Hän sanoi myös tehneensä ja kokeilleensa asioita järjestelmässä huomattavasti enemmän kuin moni muu työntekijä, mikä hänen roolissaan on toki ollut lähes välttämätöntä. Useammassa haastattelussa korostui oman aktiivisuuden merkitys koulutuksen ohella ja täydentäjänä. Valmiin ohjeistuksen lisäksi asioita täytyy myös kokeilla itse ja etsiä aktiivisesti ratkaisuja ongelmatilanteisiin. Lisäkoulutuskaan ei silti olisi turhaa, sillä lähes kaikilla riittäisi vielä opittavaa, etenkin luetteloinnin yksityiskohdissa sekä järjestelmän päivitysten myötä tulleissa uusissa ominaisuuksissa.

Moni haastateltu koki koulutuksesta huolimatta luetteloinnin uudessa järjestelmässä alkuun ahdistavana, kun ei ollut varma mitä tekee. Paineita lisäsi myös järjestelmänvaihdoksen aikana kasaantunut käsiteltävä aineisto, joka halutiin saada lainattavaksi mahdollisimman nopeasti. Suurempia luettelointiruuhiä tai muita ongelmia alkuvaiheessa ei kuitenkaan syntynyt vaan tilanteesta selvittiin loppujen lopuksi varsin hyvin.

Uudesta luettelointiformaatista järjestettiin koulutustilaisuuksia maakuntatasolla, mutta niitä järjestettiin useiden haastateltujen mielestä turhan aikaisin. Tähän vaikutti toki se, että järjestelmänvaihdoksen toteutus lykkääntyi kahteen otteeseen ja tapahtui myöhässä

alkuperäisestä aikataulusta. Koulutus järjestettiin noin puolta vuotta ennen järjestelmävaihdosta ja moni olisi kaivannut kertausta vielä myöhemmin. Vanhan ja uuden formaatin eroista tosin luennoitiin muiden koulutusten yhteydessä myös keväällä ja joulukuussa 2012, joten puoli vuotta järjestelmävaihdoksen jälkeen toteutettiin vielä yksi MARC21-koulutus. Formaattiin liittyvän koulutuksen puutetta on myös pyritty paikkaamaan luettelointiohjeilla. Erään haastatellun mukaan uuden formaatin oppimista on haitannut vähäisen koulutuksen lisäksi ajanpuute, opetteluun ei yksinkertaisesti ole muun työn ohella jäänyt riittävästi aikaa.

5 LOPUKSI

Tämän työn tavoitteena oli tutkia Vaski-kirjastojen alueellista yhteistyötä luetteloinnin alueella. Tutkimuksen kohteena olivat Vaskin laajenemisen, järjestelmävaihdon ja uuden luettelointiformaatin tuomat mahdollisuudet ja ongelmat sekä vaikutukset luettelointia tekevän kirjastohenkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin. Ajallisesti tutkimus käsitteli ensimmäistä vuotta Vaskin laajenemisen jälkeen, keväästä 2012 kevääseen 2013.

Ensimmäinen kysymys, johon tutkimuksessa haettiin vastausta, oli mitä mahdollisuuksia ja positiivisia vaikutuksia alueellinen yhteistyö on luetteloinnin osalta tähän mennessä tarjonnut Vaski-kirjastoille ja mitä uusia mahdollisuuksia se voisi vielä tulevaisuudessa tarjota. Useimmat haastatellut kokivat luettelointiyhteistyön enemmänkin positiivisena kuin negatiivisena asiana. Yhteistyön positiivisina vaikutuksina ja mahdollisuuksina esiin nousivat etenkin seuraavat seikat: työaika kuluu vähemmän konkreettiseen luettelointityöhön, joten aikaa jää enemmän muille työtehtäville; laaja tukiverkosto tarjoaa apua ongelmatapauksissa; aineisto saadaan nopeammin asiakkaiden saataville; pyrkimys huolelliseen ja parempaan luettelointiin. Etuina pidettiin myös standarditietoisuuden kasvua ja luettelointitietojen yhdenmukaisuuden lisääntymistä. Tulevaisuuden mahdollisuuksia voisivat olla yhä laajemmat yhteisluettelot ja -järjestelmät sekä luetteloinnin keskittäminen ja erikoistuminen tietäntyyppisen aineiston luettelointiin.

Tutkielmassa haettiin myös vastauksia kysymykseen, mitä ongelmia yhteiseen kirjastotietokantaan luetteloinnissa ilmenee, mistä ne johtuvat ja mitä niiden korjaamiseksi olisi mahdollista tehdä. Yhteistyöstä aiheutuneita ongelmia olivat: virheiden pelko; epätietoisuus omasta osuudesta luettelointityössä; epäselvyydet ongelmatilanteissa sekä tiedottamisessa; luetteloinnin automatisoituminen ja luettelointiosaamisen väheneminen sekä näiden vaikutus asiakaspalveluun; konversioista periytyneet tuplatietueet ja vanhat virheet luettelointitiedoissa. Järjestelmävaihduksesta ja uudesta luettelointiformaatista aiheutuneita ongelmia puolestaan olivat: mahdollisimman hyvä ja virheetön luettelointi ei aina onnistu; luettelointi on aiempaa hitaampaa ja vaikeampaa; formaatti vaatii aiempaa enemmän käsityötä; järjestelmässä on vähemmän virheitä estäviä toimintoja; uusien luettelointisääntöjen ja -formaatin puutteellinen osaaminen sekä riittämättömät mahdollisuudet perehtyä niihin työajalla. Uuden järjestelmän ja luettelointiformaatin aiheutta-

mat ongelmat liittyvät siis suurimmaksi osin niiden eroihin vanhoihin verrattuna. Ongelmien syitä ovat myös tottumattomuus yhteistyöhön ja erilaiset käytännöt, luetteloiden fyysinen etäisyys, järjestelmän ja uuden formaatin puutteellinen käyttötaito ja vähäinen käyttökokemus, järjestelmän keskeneräisyys, ajanpuute sekä monien ongelmien taustalla osaltaan vaikuttavat tietokannan sotkuisuus ja tuplatietueet. Ongelmien korjaamiseksi on käytetty tai voitaisiin käyttää palautetta ja keskustelua, luettelointiohjeita ja -pohjia, koulutusta sekä tiiviimpää yhteistyötä ja luetteloinnin keskittämistä. Myös aika korjaa ongelmia: ihmiset tottuvat yhteistyöhön ja oppivat paremmin käyttämään uutta formaattia ja järjestelmää, jonka ongelmista monet myös korjaantuvat versiopäivitysten myötä.

Kolmas kysymys kohdistu yhteistyön laajenemisen sekä kirjastojärjestelmän ja luettelointiformaatin vaihdoksen vaikutuksiin luettelointityötä tekevän henkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin. Yhteistyön myötä osaamistarpeita ovat vähentäneet osaamisen jakaminen ja yhteiset käytännöt, luettelointityön ja luettelointiosaamisen väheneminen, ongelmien siirtäminen muiden kirjastojen (etenkin maakuntakirjaston eli Turun kaupunginkirjaston) vastuulle sekä yksittäisten kirjastojen ja luetteloiden päätävävallan väheneminen. Yhteistyön saamistarpeita ovat taas lisänneet yhteistyön aiheuttamat muutokset työssä, uudet käytännöt sekä se, että luetteloinnista vastaavien on perehdyttävä asioihin aiempaa tarkemmin. Järjestelmänvaihdosta ja uutta luettelointiformaattia koskevia osaamistarpeita ovat eniten vähentäneet aiempaa useammin kokonaan valmiina tulevat luettelointitiedot. Osaamistarpeita ovat puolestaan lisänneet se, että monia luettelointiin liittyviä asioita on opeteltava uudestaan uudessa järjestelmässä ja uutta formaattia, sen indikaattoreita ja kuvailusääntöjä käytettäessä, sekä ohjelman keskeneräisyys, jonka vuoksi asioita on opeteltava uudestaan päivitysten jälkeen.

Tutkimuksessa esiin nousseet mahdollisuudet, ongelmat ja osaamistarpeet vastasivat pitkälti omia ennakko-odotuksiani sekä kokemuksiani ja ajatuksiani tutkimuksen aihepiiristä. Tutkimukseni empiirisillä löydöksillä ei siis ole kovinkaan suurta uutuusarvoa vaan tutkimustulokset toimivat lähinnä yhden alueellisen luettelointiyhteistyön toteutuksen sekä sen mahdollisuuksien ja ongelmien esittelyä.

Turun kaupunginkirjaston rooli yhteistyön koordinoijana ja eräänlaisena johtohahmona tuli esiin yhtä lailla Turussa kuin muissa kunnissa työskentelevien haastateltujen vastauksissa. Turulla onkin muita suurempi vastuu yhteistyöstä paitsi kimpan suurimpana

kirjastona myös Varsinais-Suomen maakuntakirjastona. Kuten Valtioneuvoston asetuksessa kirjastoista (6.6.2013/406, 2§) todetaan, maakuntakirjaston tehtäviin kuuluu ”toeuttaa yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa yleisten kirjastojen alueellisia ja valtakunnallisia kehittämishankkeita” sekä ”edistää toiminta-alueensa kirjastojen yhteistyötä” ja myös ”perehdyttää toiminta-alueensa kirjastojen henkilöstöä kirjastotyön uusiin toimintamuotoihin ja kehittämishankkeisiin”. Näiden kaikkien tehtävien voidaan katsoa realisoituneen Vaski-kirjastojen laajenemisen ja järjestelmänvaihdoksen yhteydessä. Vaski-kirjastojen hanke voidaan nähdä myös osana yleisten kirjastojen yhä tiiviimpää, laajempaa ja koordinoitumpaa luettelointi- ja järjestelmäyhteistyön jatkumoa.

Haastatteluissa esiin nousseita kiinnostavia teemoja ja myös mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita ovat esimerkiksi seuraavat kolme kysymystä. Mikä käytännössä on luetteloinnin ja rekisteröinnin ero ja kuinka suuri tarve luettelointiosaamiselle ylipäättään on tulevaisuuden kirjastotyössä? Ovatko tutkimuksessa esiin nousseet ongelmat tilapäisiä ja korjattavissa (kuten konversiosotkut) vai kenties pysyvämpiä? Millaisia eroja erilais-ten luetteloiden kesken on löydettävissä suhtautumisessa ongelmiin ja muutokseen?

Useat haastatelluista toivat esiin sen, että luettelointi on yhä pienempi osa käytännön kirjastotyötä. Suurin osa työntekijöistä ei enää tarvitse syvällistä luettelointiosaamista, koska luettelointitiedot tulevat enimmäkseen valmiina. Luetteloinniksi kutsuttu toiminta on useimmiten käytännössä vain rekisteröintiä, kirjastorekisterin täydennystä. Toisaalta taas luettelointiin liittyvät ongelmat saattavat olla aiempaa spesifimpiä, joten myös vahvaa luettelointiin keskittynyttä osaamista tarvitaan edelleen, jos ei jokaisessa kunnankirjastossa niin vähintäänkin maakuntakirjaston tasolla.

Tutkimuksessa esiin nousseista ongelmista etenkin konversioihin ja järjestelmään liittyvät ongelmat ovat periaatteessa korjattavissa mekaanisesti, joko nopeasti tai pidemmän ajan kuluessa, ja siten luonteeltaan periaatteessa aina tilapäisiä. Ihmisten omaan toimintaan, kirjastojen väliseen yhteistyöhön ja työnkuvan muutokseen liittyvien ongelmien korjaaminen puolestaan vaatii kommunikaatiota ja myös työntekijöiden omaa henkilökohtaista panosta asioiden korjaamiseksi. Näidenkään ongelmien ei tarvitse jäädä pysyviksi, mutta niiden korjaamiseen on panostettava eri tavalla kuin teknisiin ongelmiin.

Erilaisten luetteloiden suhtautumisessa muutoksiin ja ongelmiin oli haastateltujen keskuudesta löydettävissä jonkin verran eroavaisuuksia. Vanhimmat, käytännössä yli 60-vuotiaat työntekijät kokivat muutoksen kaikkein stressaavimpana. Toisaalta taas hieman

nuoremmat mutta kuitenkin yli 50-vuotiaat haastatellut suhtautuivat muutokseen selvästi rennommin. Iän ohella suhtautumiseen vaikuttaa varmasti myös henkilön asema ja työnkuva. Mitä enemmän ja hankalampaa aineistoa luetteloi, sitä todennäköisempiä ovat myös muutokseen liittyvät ongelmatilanteet. Pääasiassa kaunokirjallisuutta luetteleiva nuorehko haastateltu koki muutoksen olleen lähes ongelmaton, kun taas hankalammassa aineiston kanssa tekemisissä olevat haastatellut raportoivat useammista ongelmista. Paineita kohdistunee jonkin verran enemmän myös Turun kaupunginkirjaston työntekijöihin kuin muiden kirjastojen henkilökuntaan.

LÄHTEET

Asiakkaan kirjasto. Projektisuunnitelma. 2010. Vaski-kirjastot.

BTJ Finland Oy 2015. <http://www.btj.fi>. Viitattu 25.8.2015.

Finna 2015. <https://www.finna.fi/>. Viitattu 19.3.2015.

Haasio, A. 2007. Joensuu näyttää mallia. Seutukirjasto keventää hallintoa. Kirjastolehti 100 (1), 18–19.

Haavisto, T., Jokinen, M.-R. & Ojala, M. 2009. Kirjastojärjestelmät nyt! ad hoc -raportti 2009. http://www.kirjastot.fi/kirjastoala/julkaisut/kirjastojarjestelmat_nyt. Viitattu 4.3.2015.

Hakala, J. 2014. Kirjasto muuttuvassa tietoympäristössä. Teoksessa Inkinen T., Löytönen M. & Rutanen A. (toim.) Kirja muuttuvassa tietoympäristössä. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry, 151–164.

Heinisuo, R., Koskela, S. & Saine, R. 2004. Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla. Palvelutuotannon tila, tarpeet ja tulevaisuuden linjauksia. Opetusministeriön julkaisuja 2004:5. Helsinki: Opetusministeriö.

Heinemann, L. ym. 2013. Lindasta Melindaksi. Kansalliskirjasto 545 (3), 32–35.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Kansallinen digitaalinen kirjasto 2015. <http://www.kdk.fi/fi/>. Viitattu 19.3.2015.

Kansalliskirjasto 2015a. Kansallinen metatietovaranto.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/hankkeet/yhteisluettelo.html>. Viitattu 19.3.2015.

Kansalliskirjasto 2015b. Kirjastojen yhteinen metatietovaranto.

<https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Kirjastojen+yhteinen+metatietovaranto>. Viitattu 19.3.2015.

Kansalliskirjasto 2015c. RDA-tiedotussivut. <http://wiki.helsinki.fi/display/RDA>. Viitattu 26.8.2015.

Kekki, K. 2003. Yleisten kirjastojen kimpat. *Kansalliskirjasto* 45 (6), 13–15.

Kekki, K. 2013. Menestystarina nimeltä kirjasto: näin sen koin. Helsinki: Avain.

Kirjastolaki 4.12.1998/904

Maunu, U.-M. 2011. Asiakkaan kirjasto. Teoksessa Almgren, P. & Jokitalo, P. (toim.) *Kirjasto 2012*. Helsinki: Avain, 101–118.

Melinda 2015. <http://melinda.kansalliskirjasto.fi>. Viitattu 19.3.2015.

Mäkinen, I. 2009. Yleinen kirjasto hyvinvointiyhteiskunnassa 1960-luvun alusta vuosituhannen vaihteeseen. Teoksessa Mäkinen, I. (toim.) *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ Kustannus, 384–453.

Nieminen, S. 2013. Vaski-kokoelmaprojektin loppuraportti. Vaski-kirjastot.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Kansallinen digitaalinen kirjasto – yhteistyössä ja yhteentoimivasti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:18. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Saarti, J. 2008. Kirjasto ilman seiniä - tieto- ja viestintätekniiikan kehitys suomalaisissa yleisissä kirjastoissa 1970 – 1990-luvuilla. *Informaatiotutkimus* 27 (1), 14–23.

Saarti, J. 2012. Kirjaston tietojärjestelmät ja niiden projektointi: kirjaston johtamisen ja palvelutuotannon työkalut. Teoksessa Saarti, J. & Tuomi, P. (toim.) *Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää*. Helsinki: Avain, 9–34.

Savolainen, L. 2012. Kirjastot – ajatelkaa toisin!. *Kansalliskirjasto* 54 (3), 46–48.

Sipilä, S. 1991. Luettelointiyhteistyön kehitys Suomessa 1970- ja 1980-luvulla. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

- Sonkkila, T. & Tammilehto J. 1990. Keskitetyt kirjastopalvelut – kehitys Suomessa ja muissa pohjoismaissa 1800-luvulta 1960-luvulle. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Strömberg, A. 1978. Keskitetyt kirjastopalvelut – kirjallisuuden hankinta ja luettelointi. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Suomen kuntaliitto 2005. Opetus- ja kulttuuripalvelujen monimuotoiset järjestämistavat – selvitys sivistystoimen palvelurakenteesta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015. <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/>. Viitattu 19.6.2015
- Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turun seutukirjastonselvitys 2009. Turku: Turun kaupunginkirjasto – Varsinais-Suomen maakuntakirjasto.
- Valtioneuvoston asetus kirjastoista 6.6.2013/406.
- Vaskin Finna-verkkokirjasto 2015. <https://vaski.finna.fi>. Viitattu 28.9.2015.
- Vaski-kirjastojen extranet 2015. <http://vaski.wordpress.com/>. Viitattu 28.9.2015.
- Vaski-kirjastot 2015. <https://www.vaskikirjastot.fi/web/arena>. Viitattu 28.9.2015.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

Taustakysymykset:

- Kirjasto, ja osasto jossa työskentelet? Saako se tulla esille tutkimuksessa vai ha-
luatko esiintyä täysin anonyyminä?
- Ikä?
- Koulutus ja kirjastotyötausta?
- Nykyinen työnkuvasi, kauanko olet työskennellyt kyseisessä tehtävässä?
- Millaista aineistoa (pääasiassa) luetteloit/rekisteröit?
- Kuinka suuren osan työajastasi käytät luettelointiin liittyviin tehtäviin?

Mitä mahdollisuuksia alueellinen yhteistyö tarjoaa luetteloinnin osalta Vaski-kirjastoille

a) tähän mennessä ja b) tulevaisuudessa?

- Ovatko jotkin luettelointiin liittyvät työtehtävät helpottuneet alueellisen yhteis-
työn myötä?
- Millä tavoin tämä helpottuminen on näkynyt omassa luettelointityössäsi?
- Mitä luettelointiin liittyviä asioita yhteistyön ansiosta on ollut mahdollista tehdä
paremmin, nopeammin tms.?
- Miten merkittävänä pidät em. asioita oman työsi kannalta?
- Onko yhteistyö tuonut jotakin muuta uutta (hyvää) luetteloinnin suhteen?
- Mitä positiivisia vaikutuksia yhteistyöllä mahdollisesti on luetteloinnin suhteen
tulevaisuudessa?
- Millä tavoin näitä myönteisiä vaikutuksia voisi mahdollisesti yhä lisätä (konk-
reettisia ehdotuksia)?

Mitä ongelmia seitsemäntoista kunnan yhteiseen kirjastotietokantaan luetteloinnissa
ilmenee?

- Mitä ongelmia yhteiseen kirjastotietokantaan luetteloinnissa on ilmennyt?
- Mikä luettelointiin liittyvä on kenties vaikeampaa, hitaampaa tms.?
- Miten em. ongelmat ovat ilmenneet omassa työssäsi?
- Mistä arvelet em. ongelmien johtuvan?
- Miten vakavina, hankalina tai vaikeasti korjattavina pidät em. ongelmia?
- Millä tavoin em. ongelmia on korjattu tai yritetty korjata?
- Mitä muuta ongelmille mielestäsi vielä voisi tehdä, ratkaisuehdotuksia?

- Onko yhteistyö tuonut jotakin muuta uutta (huonoa) luetteloinnin suhteen?

Millainen vaikutus luettelointityötä tekevän henkilökunnan työhön ja osaamistarpeisiin on ollut a) yhteistyön laajenemisella?

- Onko yhteistyön laajeneminen vaikuttanut omaan työnkuvaasi ja osaamistarpeisiin?
- Millaisia myönteisiä vaikutuksia olet havainnut?
- Millaisia kielteisiä vaikutuksia olet havainnut?
- Onko yhteistyön laajeneminen vaikuttanut työhön ja henkilökunnan osaamistarpeisiin kirjastossanne yleensä?
- Onko em. muutoksia käsitelty kirjastossanne henkilökunnan kesken?

ja b) kirjastojärjestelmän ja luettelointiformaatin vaihdoksella?

- Ovatko järjestelmänvaihdos ja uusi luettelointiformaatti vaikuttaneet omaan työnkuvaasi ja osaamistarpeisiin?
- Millaisia myönteisiä vaikutuksia olet havainnut?
- Millaisia kielteisiä vaikutuksia olet havainnut?
- Ovatko järjestelmänvaihdos ja uusi luettelointiformaatti vaikuttaneet työhön ja henkilökunnan osaamistarpeisiin kirjastossanne yleensä?
- Onko em. muutoksia käsitelty kirjastossanne henkilökunnan kesken?
- Miten järjestelmänvaihdos kirjastossanne hoidettiin, oliko koulutusta ja perehdytystä riittävästi?

Sana on vapaa: Olisiko sinulla vielä muuta kommentoitavaa haastattelun teemoihin liittyen? Voit myös lähettää sähköpostia haastattelun jälkeen, jos sinulla on vielä jotakin lisättävää.

Palaute haastattelusta: Olivatko haastattelussa esitetyt kysymykset helppoja/ vaikeita? Miltä osin?